
PODLASKIE CENTRUM W BIAŁYMSTOKU

PLAN ROZWOJU LOKALNEGO

GMINA NAREW

CZERWIEC 2004

WSTĘP

Polityka strukturalna Unii Europejskiej.

Celem polityki strukturalnej Unii Europejskiej jest zmniejszenie dysproporcji pomiędzy państwami bardziej i mniej rozwiniętymi i zapewnienie godnych warunków życia mieszkańcom. Oznacza to dążenie do niwelowania różnic w rozwoju między poszczególnymi regionami UE. Celowi temu służy przede wszystkim ***Narodowy Plan Rozwoju (NPR)***.

Podstawowym źródłem pomocy w ramach polityki strukturalnej są cztery fundusze strukturalne:

- ❖ Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego,
- ❖ Europejski Fundusz Społeczny,
- ❖ Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej,
- ❖ Jednolity Instrument Finansowy Wspierania Rybołówstwa;
- ❖ Fundusz Spójności, czasowy instrument, który ma pomóc przy realizacji największych inwestycji w najuboższych krajach UE.

Narodowy Plan Rozwoju 2004-2006

Narodowy Plan Rozwoju wyznacza sposób wykorzystania pomocy finansowej w ramach funduszy strukturalnych dla naszego kraju. Celem NPR jest rozwijanie konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zdolnej do długofalowego, harmonijnego rozwoju, zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz poprawę spójności społecznej, ekonomicznej i przestrzennej z Unią Europejską na poziomie regionalnym i krajowym.

Narodowy Plan Rozwoju:

- ❖ Jest strategicznym, średniookresowym dokumentem planistycznym, scalającym na poziomie krajowym horyzontalne, sektorowe i regionalne działania państwa.
- ❖ Określa najważniejsze działania strukturalne, które Polska będąc członkiem Unii Europejskiej zamierza uruchomić w latach 2004-2006 przy wykorzystaniu środków wsparcia UE (Fundusze Strukturalne, Fundusz Spójności i Inicjatywy Wspólnotowe).

- ❖ Wskazuje kierunki rozwoju gospodarczego Polski w pierwszych latach po akcesji, mające zapewnić warunki sprzyjające długotrwałemu wzrostowi gospodarczemu i podniesieniu poziomu życia mieszkańców.
- ❖ Służył jako podstawa przygotowania podstaw Wsparcia Wspólnoty dla Polski, czyli dokumentu określającego kierunki i wysokości wsparcia ze strony funduszy strukturalnych na realizację zamierzeń rozwojowych.

W ramach NPR 2004-2006 wyróżnia się Sektorowe Programy Operacyjne (obejmujące poszczególne sektory gospodarki):

- ❖ *SPO Wzrost Konkurencyjności Gospodarki.*
- ❖ *SPO Rozwój Zasobów Ludzkich.*
- ❖ *SPO Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich.*
- ❖ *SPO Rybołówstwo i Przetwórstwo Ryb.*
- ❖ *SPO Transport - Gospodarka Morska.*

oraz **Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego – ZPORR**, a także program *Pomoc techniczna*.

Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR)

Program ten rozwija cele NPR, określając priorytety, kierunki i wysokość środków przeznaczonych na realizację polityki regionalnej państwa, które będą uruchamiane z udziałem funduszy strukturalnych w pierwszym okresie członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

W oparciu o analizę cech społeczno-gospodarczych województw w Polsce, w kontekście polityki spójności społeczno-ekonomicznej całej Wspólnoty, sformułowane zostały cele i strategie zmierzające do ich osiągnięcia. ZPORR określa również spodziewane efekty realizacji programu w przebiegu procesów rozwojowych, wskazuje kierunki i wielkość planowanego zaangażowania środków funduszy strukturalnych oraz określa sposób koordynacji i wdrażania pomocy strukturalnej w całym okresie realizacji programu.

ZPORR został przygotowany przez Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej (MGPIPS) w ścisłej współpracy z samorządami wszystkich województw. Proponowane cele, priorytety i działania obejmują terytorium całego kraju, jednakże wielkość środków finansowych przeznaczona na ich realizację jest zróżnicowana przestrzennie i zależy od sytuacji i struktury społeczno-gospodarczej województw oraz realizowanej strategii rozwoju.

Plan Rozwoju Lokalnego

Zgodnie z założeniami Uzupełnienia do ZPORR (opracowanego na podstawie ZPORR) jednostki samorządu regionalnego, które zamierzają złożyć projekty w ramach ZPORR są zobowiązane do przygotowania Planu Rozwoju Lokalnego.

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Narew został opracowany zgodnie z założeniami następujących dokumentów:

- ❖ Narodowy Plan Rozwoju 2004-2006 /Podstawy Wsparcia Wspólnoty,
- ❖ Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR)
- ❖ Program Wojewódzki na lata 2004-2006
- ❖ Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Hajnowskiego do 2015 roku
- ❖ Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gmin-członków Stowarzyszenia Gmin Puszczy Białowieskiej
- ❖ Strategii Zrównoważonego Rozwoju Stowarzyszenia Gmin Górnej Narwi
- ❖ Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Narew

W Planie Rozwoju Lokalnego została przeprowadzona analiza sytuacji społeczno-gospodarczej gminy, z wyszczególnieniem najważniejszych problemów. Następnie zostały przedstawione priorytety rozwoju oraz zadania, których realizacja służyć będzie poprawie obecnej sytuacji.

Realizacja zadań zawartych w Planie Rozwoju Lokalnego zależy od wielu czynników a m.in. od zasobów finansowych Gminy Narew, od akceptacji zgłaszanych wniosków przez Komitet Sterujący oraz od możliwości dofinansowania przedsięwzięć ze źródeł innych niż fundusze europejskie.

1. OBSZAR I CZAS REALIZACJI PLANU ROZWOJU LOKALNEGO.

Obszarem, którego dotyczy niniejszy Plan Rozwoju Lokalnego jest Gmina Narew, której dokładne położenie geograficzne zostanie określone w dalszej części Planu. Czas realizacji niniejszego Planu Rozwoju Lokalnego wpisuje się w dwa okresy budżetowe Unii Europejskiej, tzn. w końcówkę Agendy 2000, tj. w lata 2004 – 2006 oraz w następny okres budżetowy Unii Europejskiej 2007 – 2013. W obu okresach budżetowych Plan będzie realizowany na terenie całej Gminy Narew.

Program Rozwoju Lokalnego identyfikuje problemy występujące na terenie Gminy Narew oraz sposoby i możliwości ich rozwiązania poprzez inwestycje na terenie gminy.

Położenie Gminy Narew.

2. AKTUALNA SYTUACJA SPOŁECZNO – GOSPODARCZA NA OBSZARZE GMINY NAREW.

2.1 Informacje ogólne.

Gmina Narew położona jest w południowo – wschodniej części województwa podlaskiego w powiecie hajnowskim. Największą miejscowością gminy jest miejscowość Narew oddalona o około 40 km od miasta wojewódzkiego Białystok i o około 20 km od miasta powiatowego Hajnówka. Gmina Narew graniczy od zachodu z gminami Zabłudów i Bielsk Podlaski, od północy z gminą Michałowo, od wschodu z gminą Narewka, a od południa z gminami Czyże i Hajnówka. Leży ona na szlaku drogi krajowej Białystok – Białowieża, w obrębie Puszczy Białowieskiej. Powierzchnia gminy wynosi **24 179 ha** i zaliczana jest do największych obszarowo gmin Podlasia. Gęstość zaludnienia w gminie wynosi **18,7 osób/km²** i należy do najniższych w Polsce.

Początki Narwi, dawnego królewskiego miasta sięgają średniowiecza. Od nazwy miejscowości wywodzi się nazwa rzeki Narew. Miejscowość otrzymała prawa miejskie wzorowane na prawie chełmińskim 27 czerwca 1514 r. Aktem tym mieszczańscy zostali uwolnieni od podatków (poza czynszem płaconym od włóki). Do ich obowiązków należało odtąd podejmowanie króla Zygmunta Starego w czasie jego pobytu w mieście. W 1529 roku Narew otrzymała z rąk Zygmunta Starego prawo magdeburskie. Wtedy to zostały też określone uprawnienia wójty – wymierzanie osadnikom gruntów pod uprawę, zarządzanie miastem wspólnie z radą miejską, reprezentowanie mieszczan i ich spraw przed królem, sprawowanie sądów oraz pobieranie podatków od mieszczan do królewskiego skarbu. Przywilejem na prawo magdeburskie określono jednocześnie prawa i obowiązki mieszczan. Miasto uzyskało także prawo do organizowania trzech dorocznych jarmarków: na dzień przed dniem Św. Trójcy, na święto Podwyższenia Krzyża (14 IX) i na Śródpoście. Przywilej magdeburski regulował także stosunki finansowe pomiędzy mieszczanami a kościołem katolickim w Narwi. Okres ten zwany jest **złotym wiekiem Narwi**.

Późniejsze wydarzenia, m.in. budowa traktów kolejowych, miały duży wpływ na gospodarczy i cywilizacyjny upadek Narwi. Miejscowość weszła w XIX wiek jako mało znaczące,uboższe miasteczko, którego mieszkańcy utrzymywali się głównie z uprawy roli. Negatywny wpływ na stan społeczno – gospodarczy Narwi oraz całej gminy wywarły także wydarzenia XX wieku (szczególnie II wojna światowa).

Gmina Narew ma obecnie zdecydowanie rolniczy charakter, ale posiada także bardzo atrakcyjne tereny wypoczynkowe nad rzeką Narew, w szczególności w miejscowościach takich jak: Narew, Rybaki, Janowo, Koźliki, Odrynki i Puchły. Struktura powierzchni gminy jest następująca:

<u>Powierzchnia gminy</u>	<u>24 179 ha</u>	
<i>w tym:</i>		
- użytki rolne	14 936 ha	– 61,8%
- lasy i zadrzewienia	7 325 ha	– 30,3%
- wody	235 ha	– 1,0%
- tereny osiedlowe i komunikacyjne	1 432 ha	– 5,9%
- nieużytki	251 ha	– 1,0%

Klimat Gminy Narew posiada cechy kontynentalnego, jest bardziej surowy niż w pozostałych częściach kraju. Liczba dni mroźnych sięga tu do 60 (bardzo mroźnych 3 do 5, a z przymrozkami do 135). Długie zaleganie pokrywy śnieżnej powoduje długotrwałe roztopy w dolinie i korycie rzeki Narew, w efekcie opóźniając wegetację roślin.

2.2. Demografia Gminy Narew

W latach 1998 – 2003 w Gminie Narew odnotowano spadek ogólnej liczby ludności, co przedstawiają tabele 1 i 2. Według stanu na 31.12.2003r. gminę zamieszkiwało **4525 osób**.

Tab. 1 Liczba mieszkańców w Gminie Narew w latach 1998 – 2003 (dane na dzień 31 grudnia każdego roku).

Lata	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Kobiety	2507	2476	2438	2396	2348	2310
Mężczyźni	2445	2391	2348	2302	2257	2215
Ogółem	4952	4867	4786	4698	4605	4525

Tab. 2 Liczbowa i procentowa zmiana liczby mieszkańców w Gminie Narew na przełomie lat 1998 – 2003.

Wyszczególnienie	Liczbowa zmiana liczby mieszkańców	Procentowa zmiana liczby mieszkańców
Kobiety	- 197	- 7,9%
Mężczyźni	- 230	- 9,4%
Ogółem	- 427	- 8,6%

W stosunku do roku 1998, w roku 2003 ludność gminy pomniejszyła się o **427** mieszkańców, tj. o około **9%**. Obserwuje się też postępujący spadek ludności we wszystkich grupach wiekowych, co przedstawione jest w tabeli 3.

Tab. 3 Procentowa zmiana liczby mieszkańców w Gminie Narew w latach 1998 – 2003 z podziałem na różne kategorie wiekowe (dane na dzień 31 grudnia każdego roku).

Grupa wiekowa	Lata					
	1998/1999	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003	
Do lat 6	- 4,5%	- 7,1%	- 6,2%	- 4,2%	- 8,5%	
7 – 15 lat	- 2,3%	- 7,9%	- 5,4 %	- 5,5 %	- 6,1%	
16 – 18 lat	- 7,8%	+ 9,9%	- 5,4%	- 0,5 %	- 10,5%	
19 – 60 lat (kobiety)	+ 0,5%	- 1,5%	- 2,3%	- 2,4%	+ 0,6%	
19 – 65 lat (mężczyźni)	- 3,0%	- 1,0%	- 1,4%	- 1,5%	- 0,3%	
Powyżej 60 lat (kobiety)	- 1,1%	- 0,7%	+ 0,8%	- 0,8%	- 1,1%	
Powyżej 65 lat (mężczyźni)	+ 1,3%	- 0,6%	+ 0,9%	- 0,8%	- 0,6%	
Mężczyźni ogółem	- 2,2%	- 1,8%	- 2,0%	- 2,0%	- 1,9%	
Kobiety ogółem	- 1,2%	- 1,5%	- 1,7%	- 2,0%	- 1,6%	
Razem kobiety i mężczyźni	- 1,7%	- 1,7%	- 1,8%	- 2,0%	- 1,7%	

*) minus oznacza spadek zaś plus wzrost liczby mieszkańców

Liczbę mieszkańców Gminy Narew z podziałem na ekonomiczne grupy wiekowe przedstawia tabela 4. Dane te zostały zebrane podczas Narodowego Spisu Powszechnego w roku 2002.

Tab. 4 Mieszkańcy Gminy Narew według ekonomicznych grup wiekowych (dane zebrane podczas Narodowego Spisu Powszechnego w roku 2002).

WYSZCZEGÓLNIENIE	KOBIETY	MĘŻCZYŹNI	OGÓŁEM
Wiek przedprodukcyjny	397	391	788
Wiek produkcyjny:	961	1316	2277
mobilny	587	772	1359
niemobilny	347	544	918
Wiek poprodukcyjny	946	511	1457
Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym	140	69	99
OGÓŁEM	2304	2218	4522

Udział poszczególnych grup wiekowych w strukturze demograficznej gminy według danych zebranych podczas Narodowego Spisu Powszechnego w roku 2002 przedstawiają się następująco:

Tab. 5 Udział poszczególnych grup wiekowych w strukturze demograficznej Gminy Narew (dane zebrane podczas Narodowego Spisu Powszechnego w roku 2002).

Grupa wiekowa	Liczba mieszkańców	Procent w stosunku do ogółu
Do lat 6	241	5,3 %
7 – 15 lat	414	9,2 %
16 – 18 lat	200	4,4 %
19 – 25 lat	397	8,8 %
26 – 30 lat	226	5,0 %
31 – 40 lat	425	9,4 %
41 – 50 lat	566	12,5 %
51 – 60 lat	529	11,7 %
61 – 70 lat	640	14,2 %
71 – 80 lat	678	15,0 %
powyżej 80 lat	206	4,5 %

Struktura demograficzna Gminy Narew *wyказuje negatywne trendy*. Obserwuje się *postępujący spadek liczby mieszkańców*, spowodowany zarówno ujemnym przyrostem naturalnym, jak i ujemnym saldem migracji. Występuje silnie zdeformowana struktura wiekowa mieszkańców, w której około **24%** stanowią

mieszkańcy pomiędzy 40 i 60 rokiem życia, zaś około **29% stanowią mieszkańcy powyżej 60 roku życia**. Notuje się także opuszczanie gminy przez młodych, wykształconych ludzi.

Pozytywnych trendów można dopatrywać się natomiast w obrocie nieruchomościami na terenie Gminy Narew. Działki ze wskazaniem na rekreację i wypoczynek są wykupywane przez osoby z miasta – głównie z Białegostoku, ale również z innych części kraju, – aby móc w przyszłości przyjeżdżać chociażby na weekendy na łono natury. W roku bieżącym zostały sprzedane lub są w trakcie sprzedaży działki rekreacyjne o łącznej powierzchni 35,25 ha. ***W tej chwili największą popularnością cieszą się tereny położone w dolinie rzeki Narew (Puchły, Koźliki, Janowo, Kaczały) oraz w dolinie rzeki wokół Puszczy Białowieskiej (Rybaki, Cimochoy, Hajdukowszczyzna oraz Waśki). Rozbudowa infrastruktury podniesie atrakcyjność sprzedawanych działek, zwiększy sezonową migrację ludności z miasta i przyczyni się do wyhamowania odpływu ludności z terenu gminy.***

2.3. Środowisko naturalne

2.3.1. Informacje ogólne.

Obszar Gminy Narew zlokalizowany jest pomiędzy dwoma parkami narodowymi tj. Białowieskim oraz Narwiańskim Parkiem Narodowym oraz Parkiem Krajobrazowym Puszczy Knyszyńskiej. Rolę korytarza łączącego oba parki spełnia malownicza dolina rzeki Narew. Tworząca liczne meandry rzeka przepływająca przez Gminę Narew bierze swój początek na wschodnim skraju Puszczy Białowieskiej (około 30 km poza granicą Polski). Posiada ona drugą klasę czystości (docelowo pierwszą). Bardzo charakterystyczną cechą terenów nadrzecznych są duże, wręcz bezkresne przestrzenie.

Dobry stan środowiska w gminie sprzyja utrzymaniu i rozwojowi świata zwierząt. Wśród ssaków występują tu łoś, jeleń, sarna, dzik, lis, zając szarak (zwierzyna łowna). Najliczniej reprezentowane są gryzonie – wśród nich największym przedstawicielem są bobry zamieszkujące dolinę Narwi. Na podmokłych łąkach można spotkać wiele gatunków ptactwa wodnego. Lasy (dominującym typem są bory sosnowo – świerkowe) obfitują w bogactwo grzybów i jagód. Z uwagi na bogate walory przyrodnicze, Gmina Narew znajduje się **w strefie chronionego krajobrazu**, która to strefa obejmuje łącznie obszar 67 600 ha. **W samej Gminie Narew powierzchnia 10 130 ha jest objęta różnymi formami ochrony przyrody.**

2.3.2. Dolina Górnej Narwi.

Ponad trzydziestokilometrowy odcinek Doliny Górnej Narwi przebiega praktycznie przez środek granic administracyjnych Gminy Narew, dzieląc gminę na dwie części (północną i południową). Obejmuje on swoim zasięgiem **11 wsi** w gminie: Ordynki, Gorędy, Bruszkowszczyzna, Rybaki, Cimochoy, Hajdukowszczyzna, Narew, Ancuty, Puchły, Kaczały, Koźliki.

Dolina Górnej Narwi jest jedną z najlepiej zachowanych dolin rzecznych w Polsce i stanowi obok Bagien Biebrzańskich jeden z największych obszarów mokradeł środkowoeuropejskich. Kształtowana przez regularne wylewy rzeki, jest ona uznawana za siedlisko o największej różnorodności biologicznej w strefie klimatu

umiarkowanego. Dolina Górnej Narwi na odcinku od Narwiańskiego Parku Narodowego po zbiornik Siemianówka cechuje się szczególnie wysokim stopniem zachowania naturalnych walorów przyrodniczych. Jest to obszar, na którym nie prowadzono żadnych robót melioracyjnych związanych z regulacją stosunków wodnych. Ze względu na te walory obszar ten jest jedną z największych w Polsce ostoi ptactwa błotno – wodnego, zarówno dla gatunków lęgowych, jak i przelotnych. Można tu spotkać gatunki zagrożone nie tylko w skali Polski, ale i Europy, tj. bocian czarny, świstun, dubelt, batalion, zielonka, wodniczka i inne – ostoja ptasia o randze europejskiej E30. Korytarz rzeki Narew wykorzystywany jest przez zwierzęta do migracji. Są to nie tylko wymienione wyżej ptaki, ale również ssaki (m.in. łosie czy wilki). Dużym walorem doliny Narwi, a jednocześnie Gminy Narew, jest występowanie chronionych gatunków ssaków (bobry, wydry).

Ze względu na swoje wyjątkowe walory przyrodnicze dolina rzeki Narew często nazywana jest *Polską Amazonią*.

Cała Dolina Górnej Narwi została zgłoszona przez nasz kraj do obszarów chronionych Unii Europejskiej NATURA 2000. Członkostwo w Unii Europejskiej nakłada na Polskę obowiązek wniesienia wkładu w ochronę tych ekosystemów i gatunków, które cała Europa uznała za ważne i wymagające ochrony w skali kontynentu. Zagrożeniem dla tego terenu jest niewątpliwie niewłaściwa lub nierozwiązana gospodarka wodno – ściekowa oraz obniżanie się poziomu wód gruntowych.

2.3.3. Puszcza Białowieska.

Puszcza Białowieska (w granicach Polski) położona jest między 23°31' a 24°21' długości geograficznej wschodniej oraz między 52°29' i 52°57' szerokości geograficznej północnej. Ze wschodu na zachód Puszcza rozciąga się na długości 55 km, z północy na południe na długości 51 km. Obwód całego kompleksu lasów puszczańskich wynosi około 400 km. W środkowej części Puszczy Białowieskiej leży Białowieski Park Narodowy wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Do Puszczy Białowieskiej, w jej historycznych granicach, przylega od północnego-zachodu Puszcza Ładzka, a od północnego-wschodu Puszcza Świsłocka.

Dziś puszcze te stanowią jeden zwarty kompleks leśny i poprzez porozrywany obszar dawnej Puszczy Bludowskiej łączą się z lasami Puszczy Knyszyńskiej. W układzie administracyjnym region Puszczy Białowieskiej położony jest w całości lub części na terenie gmin: Białowieża, Hajnówka, **Narew**, Narewka i Dubicze Cerkiewne, wchodzących w skład powiatu hajnowskiego. **Na terenie Gminy Narew lasy Puszczy Białowieskiej zajmują 2 963 ha (Puszcza Ładzka).**

Większość obszaru Puszczy Białowieskiej leży w dorzeczu Narwi i jej dopływów. Inne główne rzeki puszczańskie to Narewka i Leśna. Naturalne zbiorniki wód stojących, poza bagnami śródleśnymi, na terenie Puszczy nie występują. Natomiast do największych sztucznych zbiorników wodnych należy zalew Siemianówka o powierzchni około 3250 ha. Jest on położony w górnej części doliny Narwi na północnych obrzeżach Puszczy Białowieskiej, na terenie sąsiedniej gminy Narewka.

Na terenie Puszczy Białowieskiej dominują zbiorowiska leśne, zajmujące ponad 95% powierzchni Puszczy. Obok zbiorowisk leśnych na terenie Puszczy Białowieskiej występują liczne zbiorowiska wodne, torfowiskowe i krzewiaste.

Puszcza Białowieska jest obiektem przyrodniczym o wyjątkowych i niepowtarzalnych walorach fauny. Składa się na to wiele czynników, między innymi położenie geograficzne, obszar, stan zachowania lasów, niższy niż w innych częściach Polski i Europy stopień eksploatacji drzewostanów oraz szeroko ujęta ochrona podstawowych ekosystemów leśnych. Najnowsze publikacje z zakresu fauny Puszczy Białowieskiej podają, że na jej obszarze wykazano dotychczas 11564 gatunki zwierząt, w tym w części polskiej – 10964 (potencjalną liczbę gatunków Puszczy Białowieskiej można szacować w granicach 20 – 21 tysięcy). Współczesna fauna ssaków Puszczy Białowieskiej reprezentowana jest przez 58 gatunków zgrupowanych w 6 rzędach. Do gatunków zanikłych należy zaliczyć: niedźwiedzia, tura, tarpana, rosomaka, żbika, sobola i norkę europejską. Nowymi przybyszami są m.in.: jenot, piżmak, norka amerykańska. W Puszczy Białowieskiej stwierdzono występowanie 398 gatunków zwierząt objętych ochroną gatunkową. Z chronionych ssaków w Puszczy występują m.in.: jeż, kret, zając bielak, wiewiórka, bóbr, wilk, ryś, wydra, gronostaj, łasica oraz oczywiście król Puszczy – **żubr**. Wśród ptaków ochroną gatunkową objęte są prawie

wszystkie stwierdzone w Puszczy gatunki. Chronione są niektóre puszczańskie gady, płazy oraz pewne gatunki ryb. W Puszczy występują również chronione gatunki z grupy mięczaków i minogów. Liczna jest fauna owadów objętych ochroną gatunkową. Do nich należy wiele gatunków tęczników i biegaczy oraz bogata fauna motyli i ważek.

2.3.4. Rezerваты przyrody.

Gmina Narew sąsiaduje także z dwoma rezerwatami przyrody położonymi w Puszczy Białowieskiej:

- **Gnilcem** – utworzonym dla zachowania w naturalnym stanie zbiorowisk turzycowych z udziałem rzadkich gatunków roślin naczyniowych i mszaków,
- **Doliną Waliczówki** – utworzonym dla zachowania odznaczających się wysokim stopniem naturalności zbiorowisk leśnych i roślinności nieleśnej obejmujących zespoły turzycowe, występujące w strefie źródłiskowej strumienia Waliczówka w Puszczy Białowieskiej.

2.3.5. Obiekty i obszary prawnie chronione.

Na obszarze gminy do terenów o szczególnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych objętych ochroną prawną należą:

- Obszar Chronionego Krajobrazu „Puszcza Białowieska” – Uchwała Nr XII/84/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z dnia 29 kwietnia 1989 r. oraz Rozporządzenie Nr 6/98 Wojewody Białostockiego z dnia 20 maja 1998 r.
- Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Narwi” – Uchwała Nr XII/84/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z dnia 29 kwietnia 1986 r. oraz Rozporządzenie Nr 6/98 Wojewody Białostockiego z dnia 20 maja 1998 r.
- Pomniki przyrody: grupa drzew (15 dębów i 2 lipy) na działce nr 437/2 we wsi Puchły – nr ewidencyjny 1188.

2.4. Rolnictwo.

Rolnictwo w Gminie Narew jest główną dziedziną gospodarki i źródłem utrzymania wielu gospodarstw domowych – *gospodarstw rolnych*.

Według danych Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego łącznie z Narodowym Spisem Powszechnym w roku 2002 w Gminie Narew było zarejestrowanych **1599** gospodarstw rolnych, z czego **1597** to gospodarstwa indywidualne. Największą liczbę odnotowano dla gospodarstw o powierzchni 1–5 ha, zaś najmniejszą dla gospodarstw o powierzchni powyżej 15 ha. Łączna powierzchnia gospodarstw rolnych wynosiła **15217 ha**, w tym **12857 ha** to gospodarstwa indywidualne. Tabela 6 przedstawia ogólną charakterystykę gospodarstw rolnych w Gminie Narew, zaś tabela 7 charakteryzuje gospodarstwa rolne pod kątem prowadzenia działalności gospodarczej.

Tab. 6 Charakterystyka gospodarstw rolnych wg siedziby gospodarstwa (dane zebrane podczas Powszechnego Spisu Rolnego w roku 2002).

Grupy obszarowe powierzchni użytków rolnych	Liczba gospodarstw	Powierzchnia w hektarach			
		użytki rolne	las i grunty leśne	inne	RAZEM
do 1 ha	242	101	19	45	165
1 – 5 ha	685	1531	210	156	1897
5 – 10 ha	315	2309	349	98	2756
10 – 15 ha	205	2483	332	84	2899
ponad 15 ha	152	6738	588	174	7500
RAZEM	1599	13163	1497	557	15217
W tym gospodarstwa indywidualne:					
do 1 ha	242	101	19	45	165
1 – 5 ha	685	1531	210	156	1897
5 – 10 ha	315	2309	349	98	2756
10 – 15 ha	205	2483	332	84	2899
ponad 15 ha	150	4522	521	97	5140
RAZEM	1597	10946	1431	480	12857

Tab. 7 Gospodarstwa rolne według prowadzenia działalności gospodarczej oraz siedziby gospodarstwa (dane zebrane podczas Powszechnego Spisu Rolnego w roku 2002).

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw	Powierzchnia w hektarach	
		ogólna	w tym użytków rolnych
Prowadzące wyłącznie działalność rolniczą	1028	10453	8963
Prowadzące wyłącznie działalność pozarolniczą	65	291	242
Prowadzące działalność rolniczą i pozarolniczą	71	2959	2720
Nieprowadzące działalności rolniczej i pozarolniczej	435	1514	1238
OGÓŁEM	1599	15217	13163

Z tabeli 7 wynika, że w Gminie Narew działalność wyłącznie rolniczą prowadziło **1028** gospodarstw rolnych, zaś działalność pozarolniczą **65** gospodarstw rolnych. Oba rodzaje działalności prowadziło **71** gospodarstw, zaś działalności rolniczej nie prowadziło **435** gospodarstw rolnych. *Warto zwrócić uwagę, że w sumie aż 136 gospodarstw rolnych na terenie Gminy Narew prowadzi działalność pozarolniczą. Jest to jak najbardziej pozytywna tendencja pobudzająca rozwój gospodarczy i prowadząca do dywersyfikacji produkcji i źródeł dochodu na wsi. Należy wzmacniać ten proces poprzez np. rozbudowę infrastruktury, która stwarza jeszcze większe możliwości rozwoju takich gospodarstw.*

Tabela 8 przedstawia sposób użytkowania gruntów w gospodarstwach rolnych.

Tab. 8 Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych według siedziby gospodarstwa (dane zebrane podczas Powszechnego Spisu Rolnego w roku 2002).

Wyszczególnienie	Ogółem		W tym w gospodarstwach indywidualnych	
	ha	%	ha	%
Użytki rolne, w tym:	13163	86,5	10946	85,1
a) grunty orne, w tym:	7721	50,7	5831	45,4
• ugory	168	1,1	168	1,3
• odłogi	1919	12,6	1743	13,6
b) sady	13	0,1	13	0,1
c) łąki	3635	23,9	3429	26,7
d) pastwiska	1793	11,8	1673	13,0
Lasy i grunty leśne	1497	9,8	1431	11,1
Pozostałe grunty	557	3,7	480	3,7
Powierzchnia ogólna	15217	100	12857	100

Według danych Powszechnego Spisu Rolnego w 2002 roku w Gminie Narew użytki rolne w gospodarstwach rolnych zajmowały **13163 ha (86,5%)**, z czego w gospodarstwach indywidualnych znajdowało się **10946 ha**. Grunty orne zajmowały **7721 ha**, sady **13 ha** (tak mała powierzchnia wynika z niesprzyjających warunków klimatycznych), zaś pastwiska **1793 ha**. Oprócz użytków rolnych sklasyfikowano lasy i grunty leśne o powierzchni **1497 ha (9,8%)** oraz pozostałe grunty o powierzchni **557 ha (3,7%)**. Powierzchnia ogólna gruntów w gospodarstwach rolnych wyniosła **15217 ha**, z czego w gospodarstwach indywidualnych **12857 ha**.

Tabela 9 przedstawia ilość gospodarstw zajmujących się uprawą głównych ziemiopłodów. Spośród głównych ziemiopłodów w gospodarstwach rolnych najbardziej popularne są **ziemniaki (946 gospodarstw)** oraz **zboża (836 gospodarstw)**. **Warzywa** są natomiast uprawiane w **383 gospodarstwach rolnych**. Powierzchnie zasiewów głównych ziemiopłodów przedstawia natomiast tabela 10.

Tab. 9 Liczba gospodarstw rolnych, zajmujących się uprawą głównych ziemiopłodów według siedziby gospodarstwa (dane zebrane podczas Powszechnego Spisu Rolnego w roku 2002).

Rodzaje zasiewów głównych ziemiopłodów	Liczba gospodarstw rolnych	% ogółu gospodarstw rolnych
Zboża	836	52,3
Ziemniaki	946	59,2
Rośliny przemysłowe (buraki cukrowe, rzepak, rzepik)	10	0,6
Rośliny pastewne	32	2,0
Warzywa	383	24,0

Tab. 10 Powierzchnia zasiewów głównych ziemiopłodów według siedziby gospodarstwa (dane zebrane podczas Powszechnego Spisu Rolnego w roku 2002).

Rodzaje zasiewów głównych ziemiopłodów	Ogółem		W tym gospodarstwa indywidualne	
	ha	%	ha	%
Zboża (łącznie z kukurydzą na ziarno)	4826	85,5	3300	84,2
Rośliny strączkowe jadalne na ziarno	3	0,1	3	0,1
Ziemniaki	416	7,4	416	10,6
Rośliny przemysłowe, w tym:	214	3,8	37	0,9
• buraki cukrowe	182	3,2	5	0,1
• rzepak i rzepik	32	0,6	32	0,8
Rośliny pastewne	108	1,9	102	2,6
Pozostałe rośliny	69	1,2	63	1,6
OGÓŁEM	5634	100	3920	100

Z tabeli 10 wynika, że największą powierzchnię zasiewów **4826 ha** zajmowały zboża (**85,5%**), z czego w gospodarstwach indywidualnych znajdowało się **3300 ha (84,2%)**. Na drugim miejscu w klasyfikacji znalazły się ziemniaki – **416 ha (7,4% ogółem i 10,6% w gospodarstwach indywidualnych)**. Na trzecim miejscu są rośliny przemysłowe (buraki cukrowe, rzepak i rzepik) o łącznej powierzchni **214 ha (3,8%)**, z czego w gospodarstwach indywidualnych znalazło się jedynie **37 ha (0,9%)**.

Spośród najbardziej popularnych zbóż w Gminie Narew największe powierzchnie zajmowały odpowiednio: **żyto (28,6%)**, **pszenica (27,2%)**, **owies (22,5%)**, **pszenżyto (15,2%)** oraz **jęczmień (6,5%)**. Powierzchnia podstawowych zasiewów zbóż wynosiła **3513 ha**, co stanowiło ponad **62%** ogólnej powierzchni zasiewów głównych ziemiopłodów.

Tabela 11 przedstawia podstawową charakterystykę rolników Gminy Narew – użytkowników działek rolnych, według wieku i powierzchni gospodarstwa.

Tab. 11 Użytkownicy gospodarstw rolnych (działek rolnych) według grup wiekowych oraz powierzchni użytków rolnych (dane zebrane podczas Powszechnego Spisu Rolnego w roku 2002).

GRUPY WIEKOWE	Ogółem	Użytkownicy gospodarstw rolnych o powierzchni użytków rolnych				
		do 1 ha	1 – 2 ha	2 – 5 ha	5 – 10 ha	10 ha i więcej
29 lat i mniej	51	4	7	8	4	28
30 – 39 lat	123	4	13	27	33	46
40 – 49 lat	202	20	27	35	45	75
50 – 54 lata	126	15	23	22	25	41
55 – 59 lat	97	5	17	14	25	36
60 – 64 lata	118	14	18	23	34	29
65 lat i więcej	548	114	173	85	98	78
OGÓLEM	1265	176	278	214	264	333

Według danych z Powszechnego Spisu Rolnego w 2002 roku Gmina Narew miała **1265** użytkowników gospodarstw rolnych. Z tabeli wynika, że największą grupą wiekową są **użytkownicy mający 65 lat i więcej (548 rolników)**, którzy stanowią ponad **43%** ogółu użytkowników gospodarstw rolnych. Natomiast najmniejszą grupą są **młodzi rolnicy mający 29 lat i mniej (51 rolników)** – stanowią oni jedynie **4%** ogółu użytkowników gospodarstw rolnych (**większość z nich posiada jednak duże gospodarstwa rolne o powierzchni ponad 10 ha**).

Spis Rolny określił także ilu rolników w Gminie Narew podniosło standard swoich gospodarstw. Według tych danych, w okresie 12 miesięcy przed Powszechnym Spisem Rolnym, **62** gospodarstwa poniosły wydatki na budowę, remont lub modernizację budynków gospodarczych. Na zwiększenie stada podstawowego i zmianę kierunku produkcji zwierzęcej zdecydowało się **16** gospodarstw, zaś na nowe nasadzenia i zmianę kierunku produkcji roślinnej zdecydowało się **12** gospodarstw rolnych.

Niestety, według danych ze Spisu Rolnego, aż **43** gospodarstwa rolne musiały dowozić wodę spoza gospodarstwa, z uwagi na brak wodociągu. Bardzo dużym problemem z tym związanym są coroczne susze i wysychające wskutek tego przydomowe studnie. Ponadto woda o bardzo dobrych, określonych przez Unię Europejską parametrach jest niezbędna rolnikom zajmującym się produkcją mleka – województwo podlaskie jest przecież zagłębiem produkcji mleka w kraju. Dostęp do dobrej jakości wody jest dla wielu rolników sprawą wręcz gardłową, bo uniemożliwia im produkcję mleka według standardów Unii Europejskiej.

W pierwszej kolejności należy zatem dokończyć wodociągowanie Gminy Narew i dotrzeć między innymi do wszystkich rolników, którzy nie mają podłączenia do zbiorczego wodociągu. Ponadto należy poprawić stan dróg dojazdowych do wsi, gdyż dojazd do wielu gospodarstw i pól jest często utrudniony. Ważnym elementem jest także pomoc mniejszym, rozdrobnionym gospodarstwom rolnym, które aby przetrwać na rynku powinny wyspecjalizować się w jednej dziedzinie, np. agroturystyka lub eko – agroturystyka.

2.5. Gospodarka.

2.5.1. Podmioty gospodarcze na terenie Gminy Narew.

W latach 1998 – 2004 nastąpił wzrost liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie Gminy Narew. Na początku 1998 roku zarejestrowanych było **79** podmiotów gospodarczych, podczas gdy na początku roku 2004 odnotowano **136** zarejestrowanych podmiotów gospodarczych (*wzrost o ponad 70%*). Ilość zarejestrowanych w Gminie Narew podmiotów gospodarczych w latach 1998 – 2004 przedstawia tabela 12.

Tab. 12 Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w Gminie Narew na początku każdego roku w latach 1998 – 2004.

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Liczba podmiotów gospodarczych	79	113	113	118	132	127	136

*) w tabeli nie są ujęte podmioty gospodarcze, które w danym roku założyły i w tym samym roku rozwiązały działalność gospodarczą.

Na początku roku 2004 w Gminie Narew zarejestrowanych było 136 podmiotów gospodarczych. Rodzaje podmiotów gospodarczych w podziale ze względu na charakter prowadzonej działalności przedstawia tabela 13.

Tab. 13 Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w Gminie Narew na początku 2004 roku z podziałem na charakter działalności gospodarczej.

Rodzaje działalności podmiotów gospodarczych w Gminie Narew	Liczba podmiotów gospodarczych	% (w stosunku do ogółu)
Usługowa	70	51,5 %
Usługowo – produkcyjna	12	8,8 %
Usługowo – handlowa	10	7,4 %
Handlowa	26	19,0 %
Gastronomia	2	1,5 %
Inne branże	16	11,8 %
RAZEM	136	100 %

Do najważniejszych przedsiębiorstw Gminy Narew należą:

- Firma „**PRONAR**” produkująca nowoczesne ciągniki rolnicze od maleńkich do największych oraz przyczepy i maszyny rolnicze. Specjalizuje się również w produkcji obręczy do kół pojazdów, wyrobów z tworzyw sztucznych, produkcji elementów hydraulicznych i pneumatycznych oraz handlu. Posiada liczną sieć sklepów spożywczych i stacji paliw oraz prowadzi inne rodzaje działalności gospodarczej. Jest to fenomen gospodarczy, ponieważ w czasach kryzysowych "PRONAR" systematycznie rozbudowuje zakłady i zwiększa zatrudnienie. Na początku roku 2004 w firmie „PRONAR” było zatrudnionych około 700 osób.
- Drugie pod względem wielkości zakłady **Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w Makówce**, nastawione na produkcję i przetwórstwo żywności, wytwarzające i przetwarzające żywność pochodzącą ze środowiska o najniższym stężeniu zanieczyszczeń. Obecnie zakłady znajdują się w fazie przekształceń własnościowych (mogą mieć problemy z funkcjonowaniem na rynkach Unii Europejskiej).
- Prężnie rozwija się firma "**NARMET**" produkująca kotły c.o. zasilane biomasą pochodzącą z odpadów drzewnych. Stanowi ona ponadto zaplecze nawozowe, paszowe i materiałów budowlanych dla rolnictwa.
- Zakłady "**SKÓREX**" w Trześciance nastawione są na produkcję odzieży skórzanej i wyrobów futrzarskich. Ostatnio wprowadzają do swojej produkcji hodowlę drobiu.

2.5.2. Rynek pracy, bezrobocie.

W roku 1998 w Gminie Narew zarejestrowani bezrobotni stanowili w strukturze zatrudnienia 10,9%. W latach 2000 – 2002 nie odnotowano nagłego wzrostu liczby osób bezrobotnych. W roku 2000 liczba bezrobotnych wynosiła 226 osób, zaś w roku 2001 – 220 osób.

Według danych zebranych i opracowanych podczas Narodowego Spisu Powszechnego w 2002 roku, liczba aktywnych zawodowo mieszkańców w Gminie Narew (od 15 roku życia w górę) wynosiła **2194 osoby**, z czego **1973 osoby pracujące**

oraz **221 bezrobotnych**. Określono także ludność gminy bierną zawodowo – osoby w wieku 15 lat i więcej, które nie zostały sklasyfikowane jako pracujący lub bezrobotni. Liczba mieszkańców biernych zawodowo wynosiła **1667 osób**, co stanowi prawie **43%** ogółu ludności od 15 roku życia w górę. Współczynnik aktywności zawodowej mieszkańców Gminy Narew wynosił około **57%** (udział osób aktywnych zawodowo – pracujących i bezrobotnych – w liczbie ludności ogółem). Wskaźnik zatrudnienia wynosił natomiast około **51%** (udział osób pracujących w liczbie ludności ogółem). Stopa bezrobocia zaś wahała się na poziomie **10%** (udział osób bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawodowo).

W skali kraju w IV kwartale 2002 roku współczynnik aktywności zawodowej wynosił **55%**, wskaźnik zatrudnienia **44,1%**, zaś stopa bezrobocia **19,7%**. Natomiast w powiecie hajnowskim stopa bezrobocia była bardzo zbliżona (**10,7%**).

Szczegółowe informacje na temat aktywności ekonomicznej mieszkańców od 15 roku życia w Gminie Narew przedstawione są w tabeli 14.

Tab. 14 Aktywność ekonomiczna mieszkańców Gminy Narew w wieku lat 15 i więcej (dane zebrane podczas Narodowego Spisu Powszechnego w roku 2002).

Wyszczególnienie	Ludność ogółem	Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo	Osoby z nieustalonym statusem	Współczynnik aktywności zawodowej	Wskaźnik zatrudnienia	Stopa bezrobocia
		Razem	Pracujący	Bezrobotni					
		w liczbach bezwzględnych							
Z wykształceniem wyższym	140	114	#	#	22	4	83,8	#	#
Z wykształceniem średnim	771	571	501	70	181	19	75,9	66,6	12,3
Z wykształceniem zasadniczym zawodowym	735	588	499	89	131	16	81,8	69,4	15,1
Z wykształceniem podstawowym ukończonym, nieukończonym i bez wykształcenia szkolnego	2268	921	861	60	1340	7	40,7	38,1	6,5
W wieku produkcyjnym	2277	1708	1490	218	522	47	76,6	66,8	12,8
OGÓLEM	3921	2194	1973	221	1677	50	56,7	51,0	10,1

Biorąc pod uwagę jedynie stopę bezrobocia można stwierdzić, że w Gminie Narew jest ona dosyć niska (na tle kraju). Jednak należy wziąć także pod uwagę osoby bierne zawodowo, nie zarejestrowane lub nie poszukujące pracy (stanowią one prawie **43%** ogółu mieszkańców) – **bezrobocie ukryte**.

Tabela 15 przedstawia natomiast ilość bezrobotnych mieszkańców Gminy Narew według okresu poszukiwania pracy (mieszkańcy od 15 roku życia w górę), również na podstawie danych zebranych podczas Narodowego Spisu Powszechnego w roku 2002.

Tab. 15 Bezrobotni w wieku lat 15 i więcej według okresu poszukiwania pracy (dane zebrane podczas Narodowego Spisu Powszechnego w roku 2002).

PŁEĆ	ogółem	Poszukujący pracy w okresie:			
		do 3 miesięcy	4-12 miesięcy	13 miesięcy i więcej	nieustalonym
Kobiety	95	6	33	56	-
Mężczyźni	126	17	45	63	1
OGÓLEM	221	23	78	119	1

Z tablicy 15 wynika, że najwięcej bezrobotnych – zarówno kobiet jak i mężczyzn – znajduje się w grupie osób najdłużej poszukujących pracy (13 miesięcy i więcej).

Mankamentem terenów Gminy Narew, które mogłoby w przyszłości służyć pod inwestycje przedsiębiorcom jest niedostateczne ich uzbrojenie w potrzebną infrastrukturę, taką jak wodociąg, kanalizacja sanitarna czy dobra droga dojazdowa. Działania mające na celu dokonanie takiego uzbrojenia infrastrukturalnego, z pewnością podniosłyby bardzo atrakcyjność inwestycyjną tych terenów i zachęciłyby potencjalnych przedsiębiorców do inwestowania w Gminie Narew. To z kolei na pewno wpłynęłoby pozytywnie na lokalny rynek pracy.

2.6. Kultura, turystyka i szkolnictwo w Gminie Narew.

2.6.1. Kultura.

Centrum kultury w Gminie Narew jest Narwiański Ośrodek Kultury oraz Gminna Biblioteka Publiczna. Przez te dwie jednostki organizowanych jest wiele imprez kulturalnych i sportowych np. Dni Kultury Białoruskiej, Polsko – Ukraińskie Spotkania Muzyczne, Podlaskie Spotkania „Z pisanką”, czy też Ekumeniczne Koncerty Muzyki Chrześcijańskiej. Największą imprezą kulturalną są jednak organizowane rokrocznie ***Dni Narwi***. Są one połączeniem rekreacji (zawody sportowe), zabawy na świeżym powietrzu oraz występów zespołów ludowych i współczesnych. ***Te bogate, wielokulturowe imprezy folklorystyczne są z pewnością silnym magnesem zarówno dla lokalnej społeczności jak i dla widzów z zewnątrz. Mogą one w przyszłości przyciągać coraz większą liczbę turystów zainteresowanych kulturą obszaru pogranicza.***

Wszyscy mieszkańcy Gminy Narew mogą korzystać ze zbiorów książkowych Gminnej Biblioteki Publicznej w Narwi. Ponadto można tam uzyskać dostęp do Internetu w nowo otwartym punkcie „***Ikonk@***”.

2.6.2. Turystyka.

Główną bazą noclegową w Gminie Narew jest „***Zajazd pod Akacją***” w Narwi. Obiekt ten posiada 42 miejsca noclegowe do dyspozycji turystów. Ponadto w charakterze schroniska można traktować poszkolny budynek we wsi Janowo, który posiada 14 miejsc noclegowych (sezonowo). ***Mało jest natomiast kwater agroturystycznych.***

W Gminie Narew turyści mają możliwość zobaczenia wielu atrakcji przyrodniczych, takich jak wiekowe drzewa (np. stary dąb we wsi Przybudki), czy malowniczą dolinę rzeki Narew. Na mapie gminy widnieje też kilka ciekawych szlaków turystycznych, zarówno pieszych jak i rowerowych. Podczas wycieczek po gminie na uwagę zasługują na pewno ***stare XIX-wieczne obiekty sakralne oraz przydrożne krzyże i stare cmentarze.*** W Narwi znajduje się barokowy, drewniany, rzymsko - katolicki kościół z 1755 roku oraz prawosławna cerkiew p.w. Podwyższenia

Krzyża Świętego z XIX wieku (wewnątrz cerkwi zostało odbudowane po pożarze w 1991 roku). Ponadto na terenie gminy jest jeszcze kilka starych, XIX-wiecznych cerkwi min. w Trześciance, Łosince, Tyniewiczach czy Puchłach. Oko turysty mogą także przyciągnąć bardzo ciekawe motywy architektoniczne domów, z bogato zdobionymi okiennicami. Obiekty takie znajdują się min. we wsiach Trześcianka, Soce i Puchły, które to miejscowości są częścią tzw. **Krainy Otwartych Okiennic**.

Dolina rzeki Narew doskonale nadaje się do spływów kajakowych i innego rodzaju atrakcji związanych z rzeką. **Brakuje natomiast odpowiedniej bazy turystycznej z wypożyczalnią sprzętu włącznie (kajaki, rowery wodne), aby móc w pełni wykorzystywać możliwości, jakie daje rzeka Narew.** Pierwszy krok ku stworzeniu takiej bazy został już postawiony, ponieważ Gmina Narew wykupiła stary hangar nad rzeką we wsi Rybaki. Potrzebne są jednak jeszcze znaczne środki finansowe i wiele pracy, aby obiekt ten mógł służyć jako baza kajakowa w Gminie Narew, spełniając przy tym wszystkie standardy Unii Europejskiej. **Ponadto jest jeszcze potrzeba stworzenia tzw. małej infrastruktury w dolinie rzeki, takiej jak bezpieczne plaże, ścieżki rowerowe miejsca do wędkowania, miejsca do aktywnego wypoczynku i rekreacji i kładki do przejścia przez rzekę. Dopiero tak przygotowana baza daje duże szanse przyciągnięcia dużej liczby turystów.**

Ważnym elementem turystyki w Gminie Narew będzie z pewnością powstający na przestrzeni ostatnich miesięcy (na razie na mapie) tzw. **Szlak Żubra** – rysunek obok. Szlak ten ciągnący się od Siemiatycz aż po Supraśl przechodzi również przez Gminę Narew.

Celem nadrzędnym Programu Żubr jest naturalne rozsiedlenie żubra, aby można było go zobaczyć nie tylko w Puszczy Białowieskiej. Żubr ma się stać swoistym symbolem Podlasia, a logo z żubrem ma występować na tablicach informacyjnych wzdłuż całego szlaku żubrowego. Szlak Żubra daje na pewno nowe możliwości dla rozwoju zarówno infrastruktury jak i turystyki w Gminie Narew. Istniejące szlaki (piesze i rowerowe) powinny być sprzężone z głównym szlakiem żubrowym, zmodernizowane gdzie jest to wymagane i oznaczone symbolem żubra. Warto także zastanowić się nad otwarciem punktu informacji edukacyjno – turystycznej (współpracującego oczywiście z innymi punktami na Szlaku Żubra). W punkcie takim turysta mógłby uzyskać niezbędne informacje o Gminie Narew, a także o innych miejscowościach na szlaku żubrowym. ***Niezbędna jest także tzw. mała infrastruktura na szlaku (dobrze rozmieszczone kosze na śmieci, stojaki na rowery, tablice informacyjne itp.), która w Gminie Narew nie jest dostatecznie rozbudowana.***

Podsumowując, baza turystyczna w Gminie Narew nie jest wystarczająco rozwinięta. Jednak walory gminy, głównie przyrodnicze oraz kulturowe, dają solidne podstawy na przyciąganie coraz większej liczby turystów. Pozytywnym trendem jest wykup ziemi na terenach nadrzecznych przez osoby prywatne. Fakt ten skłania do przypuszczeń odnośnie przyszłych prywatnych inwestycji na tych terenach, przez co baza turystyczna w Gminie Narew stanie się bogatsza. Niewątpliwie i w przypadku turystyki potrzebna jest rozbudowa podstawowej infrastruktury technicznej (wodociągi, kanalizacja, drogi dojazdowe), dzięki której tereny gminy staną się bardziej atrakcyjne dla inwestorów. Ponadto dzięki tej infrastrukturze lokalne małe, rozdrobnione gospodarstwa rolne na pewno łatwiej będą decydowały się na otwarcie własnej działalności gospodarczej np. agroturystycznej (mając spełnione podstawowe standardy sanitarne). Dzięki temu liczba miejsc noclegowych wzrośnie, mieszkańcy będą mieli dodatkowe źródło dochodu, a gmina będzie jeszcze bardziej atrakcyjna turystycznie.

2.6.3. Oświata.

W Gminie Narew znajduje się Szkoła Podstawowa, Przedszkole i Publiczne Gimnazjum (w miejscowości Narew) oraz Filia szkoły Podstawowej w Łosince. W przedszkolu utworzony jest jeden oddział, do którego jest obecnie zapisanych 22 wychowanków. Do Szkoły Podstawowej w Narwi uczęszcza 267 uczniów w 13 oddziałach (klasy 0 – VI), zaś do Filialnej Szkoły Podstawowej w Łosince 21 uczniów w dwóch oddziałach (klasy 0 – III). Natomiast Publiczne Gimnazjum w Narwi ma obecnie 148 uczniów, którzy uczą się w 6 oddziałach (klasy I – III).

Budynki szkolne w Gminie Narew są dobrze wyposażone dydaktycznie. Szkoła posiada sale lekcyjne zaopatrzone w potrzebne pomoce naukowe, bibliotekę, świetlicę, dużą salę gimnastyczną, gabinet lekarski i stomatologiczny oraz dwie pracownie komputerowe i stołówkę szkolną. Ponadto na lekcjach wychowania fizycznego uczniowie korzystają ze stadionu sportowego w Narwi. We wszystkich oddziałach pracuje 49 wykwalifikowanych nauczycieli. Dzieci z terenu całej gminy są codziennie dowożone do szkoły trzema autokarami. Dojeżdżający uczniowie mogą po lekcjach uczestniczyć w „odrabiankach” w świetlicy szkolnej. Uczniowie oprócz zajęć lekcyjnych mogą uczęszczać na takie zajęcia pozalekcyjne jak: Koło Matematyczne, Koło Sprawnych Rąk, Koło PCK, Klub Młodych Ekologów, koło Teatralne, Koło Miłośników Przyrody oraz Szkolne Koło Sportowe (SKS).

Jeżeli chodzi o oświatę w Gminie Narew, to nie nasuwają się w tej kwestii większe problemy do rozwiązania. Co prawda do niedawna problemem była potrzeba gruntownego remontu sali gimnastycznej. Jednak środki na ten cel gmina pozyskała i już niebawem remont sali gimnastycznej się rozpocznie.

2.7. Infrastruktura techniczna w Gminie Narew

2.7.1. Infrastruktura drogowa

System komunikacyjny Gminy Narew oparty jest na trzech rodzajach dróg. Na podstawie kryterium właścicieli odpowiadających za poszczególne drogi można wyróżnić następujące drogi:

- a) Droga wojewódzka Zabłudów – Narew – Nowosady – Hajnówka (*Nr 685*).
- b) Drogi powiatowe (*22 drogi*).
- c) Drogi gminne (*64 drogi*).

Droga wojewódzka Nr 685 jest to droga regionalna, IV klasy technicznej, z dopuszczeniem kursowania pojazdów o nacisku 80kN/oś. Odcinek tej drogi biegnący przez gminę ma długość **22,5 km** oraz nawierzchnię twardą (ulepszoną, bitumiczną). Administratorem drogi jest Podlaski Zarząd Dróg Wojewódzkich w Białymstoku.

Drogi powiatowe na terenie gminy mają łączną długość **109,833 km** i jest ich w sumie **22**. Są to zarówno drogi o nawierzchni twardej, jak i nieutwardzone. Administratorem dróg jest Powiatowy Zarząd Dróg w Hajnówce. Szczegółowa charakterystyka dróg powiatowych na terenie Gminy Narew prezentuje tabela 16.

Tab. 16 Charakterystyka dróg powiatowych na terenie Gminy Narew.

Liczba dróg:	22				
Rodzaje dróg:	Nawierzchnie twarde		Nawierzchnie nieutwardzone		RAZEM
	Nieulepszone (żwirowe i brukowe)	Ulepszone (powierzchniowo utrwalone i bitumiczne)	Gruntowe ulepszone żwirem	Gruntowe naturalne	
Długości dróg w km	42,154	44,199	10,580	12,900	109,833
	86,353		23,480		
	78,6%		21,4%		100%

Drogi gminne na terenie Gminy Narew mają łączną długość **90,810 km** i jest ich w gminie **64**. Są to również drogi o nawierzchni twardej oraz drogi nieutwardzone. Administratorem dróg gminnych jest Referat Gospodarki Komunalnej Urzędu Gminy

Narew. Szczegółową charakterystykę dróg gminnych na terenie Gminy Narew prezentuje tabela 17.

Tab. 17 Charakterystyka dróg powiatowych na terenie Gminy Narew.

Liczba dróg:	64			
Rodzaje dróg:	Nawierzchnie twarde		Nawierzchnie nieutwardzone	RAZEM
	Nieulepszone (żwirowe i brukowe)	Ulepszone (powierzchniowo utrwalone i bitumiczne)	Gruntowe naturalne	
Długości dróg w km	41,487	6,416	42,907	90,810
	47,903			
	52,8%		47,2%	100%

Większość powiatowych dróg na terenie gminy posiada utwardzoną nawierzchnię (78,6%) – tylko 10,6 km to ulepszone drogi gruntowe, zaś jedynie 12,9 km stanowią naturalne drogi gruntowe. Jeżeli zaś chodzi o drogi gminne, to sytuacja przedstawia się nieco gorzej – *drogi o twardej nawierzchni stanowią nieco ponad połowę wszystkich dróg gminnych (52,8%)*. *Natomiast druga część to nawierzchnie nieutwardzone (gruntowe naturalne)*.

Jak było wspomniane wyżej, Gmina Narew posiada pod swoją opieką jedynie drogi gminne i to one będą przedmiotem dalszej modernizacji i rozbudowy. Z uwagi na to, że jest jeszcze dużo dróg nieutwardzonych, działania gminy powinny iść naturalnie w tym kierunku, aby stopniowo je ulepszać i utwardzać.

Problem stanowi fakt, że pomimo tego, iż większość głównych dróg posiada nawierzchnię utwardzoną (droga wojewódzka i powiatowe), to dojazd do gospodarstw czy pól jest jeszcze w wielu wypadkach utrudniony (drogi głównie gminne). Zatem ulepszanie i modernizacja dróg głównych nie rozwiązuje do końca problemu dojazdu do gospodarstw (np. dla turystów, agroturystów czy samych właścicieli). Problem zostanie rozwiązany całkowicie, kiedy to potencjalny mieszkaniec gminy lub turysta będzie mógł od początku do końca dojechać do gospodarstwa po dobrej, utwardzonej nawierzchni.

2.7.2. Sieci wodociągowe.

Tabela 18 przedstawia budynki mieszkalne zamieszkałe oraz ludność wyposażone w instalację wodociągową według danych z Narodowego Spisu Powszechnego w 2002 roku oraz danych Urzędu Gminy Narew.

Tab. 18 Budynki mieszkalne zamieszkałe według wyposażenia w instalację wodociągową (dane zebrane podczas Narodowego Spisu Powszechnego w 2002 r. oraz w Urzędzie Gminy Narew).

Wyszczególnienie	Ogółem	Wodociąg		
		Razem	Z sieci	Lokalny
Mieszkania	1701	1173	912	261
	100%	69,0%	53,6%	15,4%
Ludność w mieszkaniach	4495	3469	2726	743
	100%	77,2%	60,7%	16,5%

W Gminie Narew w wodociąg wyposażonych jest **69%** mieszkań. Według danych z Narodowego Spisu Powszechnego w 2002 roku bez wodociągu pozostawało **570** mieszkań, z czego **538** mieszkań zamieszkałych na stałe. Jeżeli chodzi o mieszkańców, to z wodociągu sieciowego korzysta prawie **61%** mieszkańców zaś z prywatnych wodociągów lokalnych **16,5%** mieszkańców. W sumie ponad **77%** mieszkańców Gminy Narew posiada w domu bieżącą wodę.

Poszczególne wodociągi oraz liczbę przyłączonych do nich mieszkańców przedstawia tabela 19.

Tab. 19 Wodociągi w Gminie Narew i liczba przyłączonych do nich mieszkańców gminy.

Lp.	Nazwa ujęcia (lokalizacja)	Rzeczywista wydajność [m ³ /dobę]	Liczba podłączonych mieszkańców
1.	Wodociąg Narew	3060	2016
2.	Wodociąg Iwanki	1080	364
3.	Wodociąg Łosinka	780	769
4.	Wodociąg Klejniki (nie należy do gminy, ale są do niego podłączeni mieszkańcy gminy)	2016	419

Według danych ze Spisu Rolnego, aż 43 gospodarstwa rolne z uwagi na brak wodociągu musiały dowozić wodę spoza gospodarstwa (była już o tym mowa w rozdziale dotyczącym rolnictwa). Natomiast pozostała część niezwodociągowanych gospodarstw czerpie wodę ze studni kopanych, które do końca również nie

rozwiązują problemu – susze, zła jakość wody. Jest to bardzo duża bolączka i chyba największe zmartwienie takich gospodarstw rolnych. Woda o bardzo dobrych, określonych przez Unię Europejską parametrach jest przecież niezbędna rolnikom zajmującym się produkcją mleka – województwo podlaskie jest zagłębiem produkcji mleka w kraju. Dostęp do dobrej jakości wody jest zatem dla wielu rolników sprawą najważniejszą, bo brak takiego dostępu uniemożliwia im produkcję mleka według standardów Unii Europejskiej. Ponadto dużym problemem w gospodarstwach rolnych są wspomniane coroczne susze i wysychające wskutek tego przydomowe studnie. Dlatego też dokończenie wodociągowania gminy to jeden z głównych priorytetów inwestycyjnych Gminy Narew. Dotyczy to takich wsi jak: Białki, Odrynki, Gorędy, Bruszkowszczyzna, Soce, Gorodczyno, Lachy, Puchły, Koźliki oraz Gramotne.

2.7.3. Sieci kanalizacyjne.

Potencjalne zagrożenia zarówno dla wód powierzchniowych jak i gruntowych może stanowić brak rozwiązanego problemu zagospodarowania odpadów ciekłych. Obecnie sama miejscowość Narew posiada już nowoczesną biologiczno – mechaniczną oczyszczalnię ścieków o przepustowości $330 \text{ m}^3/\text{d}$, która jest w stanie zaspokoić potrzeby nie tylko Narwi, ale też okolicznych wsi. **Brak jest jednak rozbudowanego systemu kanalizacyjnego, który pozwoliłby w pełni wykorzystać jej przepustowość (obecnie w Gminie Narew jest zaledwie niecałe 3000 mb sieci kanalizacyjnej). W zwodociągowanych wsiach również brak jest kanalizacji sanitarnych oraz małych, przydomowych oczyszczalni ścieków**, co w konsekwencji może doprowadzić do zanieczyszczenia wód powierzchniowych jak i podziemnych.

Stopień skanalizowania Gminy Narew według danych z Narodowego Spisu Powszechnego w 2002 roku oraz danych Urzędu Gminy Narew przedstawia tabela 20.

Tab. 20 Budynki mieszkalne zamieszkałe według wyposażenia w instalację kanalizacyjną (dane zebrane podczas Narodowego Spisu Powszechnego w 2002 r. oraz w Urzędzie Gminy Narew).

Wyszczególnienie	Ogółem	Kanalizacja		
		Razem	Do sieci	Lokalna
Mieszkania	1701	904	97	807
	100%	53,1%	5,7%	47,4%
Ludność w mieszkaniach	4495	2902	362	2540
	100%	64,6%	8,1%	56,5%

Z tabeli wynika, że w Gminie Narew do instalacji kanalizacyjnych podłączonych jest **64,6%** mieszkańców, ale aż **56,5%** stanowią mieszkańcy posiadający własne, prywatne systemy kanalizacyjne i przydomowe szamba. *Uwidacza się natomiast duża dysproporcja pomiędzy liczbą mieszkańców korzystających z gminnych, sieciowych wodociągów (około 61% – tabela 18) oraz mieszkańców podłączonych do zbiorczego systemu kanalizacyjnego (dołączonych jest jedynie około 8% mieszkańców Gminy Narew – tabela 20).* Duża liczba gospodarstw domowych w Gminie Narew posiada, co prawda, przydomowe szamba, z których część ścieków wywożona jest wozem sanitarnym do oczyszczalni ścieków. Jednak ilość ścieków dowożona wozem sanitarnym do oczyszczalni **nie może praktycznie przekraczać 10%** jej obciążenia hydraulicznego. Nagminnie zdarza się też, że ścieki trafiają w sposób niekontrolowany jako nawóz na pola lub bezpośrednio do kanału burzowego, co bezpośrednio zanieczyszcza wody rzeki Narew. **Zatem brak zwartego systemu kanalizacyjnego w Gminie Narew stanowi poważne zagrożenie dla środowiska naturalnego i jest barierą rozwoju gospodarczego gminy. Brak kanalizacji sanitarnej obniża bowiem atrakcyjność inwestycyjną gminy i hamuje przez to rozwój dużych inwestycji na terenie Gminy Narew.**

Kolejnym głównym priorytetem inwestycyjnym Gminy Narew jest więc skanalizowanie po pierwsze całej miejscowości Narew, będącej centrum życia gminy, a następnie sukcesywne kanalizowanie kolejnych wsi w gminie. Narew i pobliskie miejscowości będą na pewno podłączone do nowej oczyszczalni ścieków w Narwi, natomiast w bardziej oddalonych wsiach należy niewątpliwie rozważyć budowę przydomowych oczyszczalni ścieków.

2.7.4. Gospodarka odpadami stałymi.

Jednym z poważnych zagrożeń dla degradacji środowiska są stałe odpady komunalne i przemysłowe. Odpady, a w szczególności te, które nie są odpowiednio składowane (utylizowane) wywierają negatywny wpływ na stan środowiska przyrodniczego, głównie w formie skażenia wody gleby, powietrza, niszczenia walorów krajobrazowych łącznie z wyłączeniem z użytkowania określonych terenów rolnych lub leśnych.

Pierwszy etap gospodarowania odpadami stałymi w Gminie Narew został już osiągnięty. ***Odpady stałe są składowane na wysypisku komunalnym położonym na gruntach Gminy Narew.*** Wysypisko to ma łączną powierzchnię **2,76 ha** i jest wypełnione w około **10%**. Jest ono wyposażone w niezbędne urządzenia, takie jak waga, brodzik, piezometr, DT. ***Działania gminy powinny iść teraz w kierunku usprawnienia systemu gromadzenia odpadów i dowożenia ich na wysypisko, gdyż obecny system nie spełnia oczekiwań.*** Na terenie gminy nadal ***funkcjonują dzikie wysypiska wiejskie***, zajmujące przeważnie wyrobiska poeksploatacyjne. Co prawda sam system zwozu odpadów nie jest zadaniem statutowym gminy, jednak zadaniem tym jest min. ***wprowadzanie systemów segregacji i odzyskiwania surowców.*** Do mieszkańców natomiast należy dowożenie śmieci na gminne wysypisko. Dzięki takim działaniom są większe szanse na to, że liczba dzikich wysypisk śmieci nie będzie rosła. ***Ponadto istniejące dzikie wysypiska należałoby sukcesywnie likwidować.***

Obecnie ilość odpadów na wysypisku jest jeszcze niezbyt duża (***wypełnienie składowiska szacuje się na poziomie 10%***). Jednak ilość odpadów będzie stale rosła. Odpady na wysypisku są obecnie ugniatane przez specjalnie wynajmowane do tego firmy, co oczywiście pociąga za sobą duże koszty. Ponadto, jakby zaniechać ugniatania odpadów, to wysypisko zapełniałoby się w szybkim tempie i trzeba byłoby budować w niedługim czasie kolejne wysypisko odpadów komunalnych. Dlatego ***należałoby pomyśleć o zakupie własnych urządzeń do ugniatania i przeladunku odpadów.*** Dzięki takiej maszynie gminne wysypisko śmieci nie zapełniałoby się tak szybko i nie trzeba byłoby ponosić dużych kosztów ugniatania i przeladunku odpadów.

Jeszcze jednym kierunkiem działań gminy powinno być **podwyższanie świadomości mieszkańców**, w zakresie celowości i potrzeby zbiórki i segregacji odpadów, czy też likwidacji dzikich wysypisk śmieci. Obecnie Gmina Narew prowadzi odpowiednie kampanie promujące ten temat. Przeprowadzane są konkursy szkolne dla dzieci z zakresu zbiórki odpadów – w Szkole Podstawowej w Narwi działa tzw. Koło Młodych Ekologów. Ponadto robione są zbiórki surowców wtórnych oraz organizowane spotkania wiejskie, mające podnosić świadomość mieszkańców w zakresie ochrony przyrody i środowiska naturalnego.

Podsumowując, Gmina Narew w zakresie gospodarki odpadami stałymi powinna uporać się z dwoma podstawowymi problemami, do których zaliczamy brak wdrożonego systemu odbierania odpadów komunalnych z gospodarstw domowych na wysypisko oraz brak segregacji odpadów i odzysku części surowców. Ważnym elementem jest także likwidacja dzikich wysypisk śmieci, doposażenie wysypiska w maszyny do ugniatania i przeladunku odpadów oraz dalsze podnoszenie świadomości mieszkańców w zakresie ochrony środowiska.

3. PROBLEMY GMINY ORAZ ZADANIA SŁUŻĄCE ICH ROZWIAZANIU.

3.1. Problemy społeczno – gospodarcze w Gminie Narew.

W poprzednim rozdziale została przedstawiona ogólna charakterystyka Gminy Narew, w wyniku której wykrystalizowało się wiele wniosków i problemów do rozwiązania. Problemy te obejmują wiele aspektów życia Gminy Narew, począwszy od tych najbardziej podstawowych. Oczywiście wykonanie wszystkich zadań jest procesem długotrwałym i wieloletnim. Jednak rozwiązanie wszystkich bolączek w okresie realizacji niniejszego Planu Rozwoju Lokalnego 2004 – 2013 sprawiłoby, że sytuacja społeczno – gospodarcza na terenie Gminy Narew uległa znaczącej poprawie.

Problemy do rozwiązania, które uwzględnia Plan Rozwoju Lokalnego przedstawiają się następująco:

❖ **Spadek liczby mieszkańców w Gminie Narew.**

SPOSÓB ROZWIAZANIA: podnoszenie atrakcyjności nieruchomości poprzez rozbudowę infrastruktury, aby w przyszłości osoby z miast mogły bez obaw o standard życia sprowadzać się do gminy;

❖ **Niedostateczne uzbrojenie infrastrukturalne potencjalnych, przyszłych terenów pod inwestycje.**

SPOSÓB ROZWIAZANIA: podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej terenów poprzez rozbudowę infrastruktury technicznej takiej jak wodociągi, kanalizacja sanitarna i drogi.

❖ **Niedostateczna dywersyfikacja działalności gospodarczej na terenach rolnych.**

SPOSÓB ROZWIAZANIA: wzmocnienie tego procesu i stworzenie lepszych warunków rolnikom, którzy prowadzą działalność pozarolniczą, np. poprzez rozbudowę infrastruktury technicznej, która stwarza jeszcze większe możliwości rozwoju takich gospodarstw.

❖ **Utrudniony rozwój małych, rozdrobnionych gospodarstw.**

SPOSÓB ROZWIĄZANIA: pomoc takim gospodarstwom np. przez rozbudowę infrastruktury i ukierunkowanie ich na jeden specjalny rodzaj działalności, np. agroturystyka.

❖ **Mało kwater agroturystycznych w gminie.**

SPOSÓB ROZWIĄZANIA: rozbudowa infrastruktury technicznej oraz małej infrastruktury może zachęcić (np. rolników) do otwierania tego typu działalności.

❖ **Niedostateczne wykorzystanie doliny rzeki Narew do celów turystycznych.**

SPOSÓB ROZWIĄZANIA: stworzenie zaplecza ze sprzętem do rekreacji oraz tzw. małej infrastruktury (plaże, kładki, miejsca do wędkowania) w celu zwiększenia ruchu turystycznego.

❖ **Duża ilość nieutwardzonych dróg gminnych, utrudniony dojazd do bardziej oddalonych gospodarstw i pól.**

SPOSÓB ROZWIĄZANIA: modernizacja wiejskich dróg gminnych (ulepszanie, utwardzanie), aby potencjalny turysta lub mieszkaniec gminy mógł bez przeszkód dojechać z drogi głównej aż do samego gospodarstwa.

❖ **Brak dostępu do wody o dobrej jakości jeszcze w wielu gospodarstwach (z uwagi na brak wodociągu).**

SPOSÓB ROZWIĄZANIA: woda o dobrych parametrach, określonych standardami Unii Europejskiej jest niezbędna np. rolnikom przy produkcji mleka – dokończenie wodociągowania Gminy Narew.

❖ **Brak rozbudowanego systemu kanalizacyjnego w Gminie Narew, stanowiący duże zagrożenie dla wód powierzchniowych i gruntowych oraz znaczna dysproporcja pomiędzy liczbą mieszkańców podłączonych do zbiorczego wodociągu oraz liczbą mieszkańców podłączonych do zbiorczej, sieci kanalizacyjnej.**

SPOSÓB ROZWIĄZANIA: sukcesywna budowa systemów kanalizacyjnych na terenie gminy poczynając od miejscowości Narew oraz uwzględnienie możliwości budowy przydomowych oczyszczalni ścieków.

- ❖ **Brak wdrożonego systemu odbierania odpadów komunalnych z gospodarstw domowych na wysypisko oraz brak segregacji odpadów i odzysku części surowców.**

SPOSÓB ROZWIĄZANIA: sukcesywne wdrażanie tych systemów, likwidacja dzikich wysypisk śmieci, doposażenie wysypiska w sprzęt do ugniatania i przeładunku odpadów oraz dalsze podnoszenie świadomości mieszkańców w zakresie ochrony środowiska.

Aby móc skutecznie rozwiązywać opisane powyżej problemy, należy wykonać szereg wymienionych zadań – głównie inwestycyjnych, które niosą za sobą duże nakłady finansowe. Gmina w pojedynkę nie jest w stanie udźwignąć tak dużego ciężaru finansowego i liczy na wsparcie, głównie z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej. Realizacja zadań polegających na poprawie sytuacji w Gminie Narew została podzielona zatem na dwa etapy, zgodnie z okresami budżetowymi Unii Europejskiej:

- końcówka okresu budżetowego Agenda 2000: **lata 2004 – 2006;**
- kolejny okres budżetowy: **lata 2007 -2013.**

3.2. Harmonogram zadań do realizacji w okresie 2004 – 2006:

I. Wodociągi:

1. Budowa wodociągu we wsiach Odrynki, Gorędy, Bruszkowszczyzna – 2004r.
2. Budowa wodociągu we wsi Białki – 2004r.
3. Budowa rezerwowej studni we wsi Iwanki – 2004r.
4. Budowa wodociągu we wsi Soce – 2005r.
5. Modernizacja stacji uzdatniania wody w Narwi – 2006r.

II. Kanalizacja sanitarna:

1. Budowa zbiorczej kanalizacji sanitarnej w miejscowości Narew – 2005 i 2006r.

III. Budowa i modernizacja systemu komunikacji:

1. Modernizacja drogi do wsi Gorodzisko – 2006.

Kryteria formalne wyboru projektów do realizacji w Gminie Narew:

- Zgodność ze studium uwarunkowań lub planem zagospodarowania przestrzennego gminy.
- Zgodność ze strategią gminy.
- Posiadanie pozwolenia na budowę, studium wykonalności oraz oceny oddziaływania na środowisko dla projektów wymagających takich dokumentów.
- Zagwarantowane posiadanie wkładu własnego na realizację inwestycji.

Kryteria merytoryczne wyboru projektów do realizacji w Gminie Narew:

- Sieć wodociągową i kanalizacyjną powinny mieć wszystkie gospodarstwa nastawione na produkcję rolną (w naszym regionie głównie produkcję mleka) z uwagi na rygorystyczne przepisy sanitarne. Brak bieżącej wody oraz możliwości odprowadzania ścieków jest poważną barierą w funkcjonowaniu takich gospodarstw i konkutowaniu z innymi gospodarstwami.
- Wybudowanie oczyszczalni ścieków w Narwi powinno w konsekwencji pociągnąć za sobą budowę sieci kanalizacyjnej, bez której sama oczyszczalnia nie jest w stanie funkcjonować. Niskie dociążenie oczyszczalni powoduje, że parametry oczyszczonych ścieków nie zawsze spełniają wymagane normy.
- Istnieje wysoka dysproporcja pomiędzy użytkownikami gminnych wodociągów, którzy zużywają zdecydowanie więcej wody, a gospodarstwami które mogą odprowadzać ścieki siecią kanalizacyjną.
- Ścieki gromadzone w przydomowych szambach mają dużo gorsze parametry niż ścieki doprowadzane siecią kanalizacyjną, dlatego też ilość ścieków dowożonych do oczyszczalni nie może przekraczać 10% jej dociążenia.
- Brak kanalizacji sanitarnej jest poważną barierą dla powstawania nowych podmiotów gospodarczych i rozwoju już istniejących.

- Duża presja społeczna, aby w miejscowości Narew wybudować sieć kanalizacyjną (dyskomfort wielu gospodarstw, konieczność wywozu wozem asenizacyjnym i wysoki tego koszt w porównaniu do odprowadzania systemami kanalizacyjnymi).
- Niedostateczne uzbrojenie infrastrukturalne terenów Gminy Narew jest poważną barierą dla potencjalnych inwestorów oraz w dużym stopniu ogranicza rozwój istniejącym już podmiotom gospodarczym.
- Największy przedsiębiorca w Gminie – firma „Pronar” – potrzebuje dużej ilości wody dla utrzymania ciągłości produkcji, dlatego też ważnym zadaniem jest modernizacja stacji uzdatniania wody w Narwi.

W świetle powyższych kryteriów, **w roku 2004** planowana jest budowa dwóch wodociągów: wodociągu Odrynki, Gorędy, Bruszkowszczyzna i wodociągu Białki oraz budowa studni rezerwowej we wsi Iwanki. **Zadaniem najważniejszym i priorytetowym na lata 2005 – 2006 jest budowa sieci kanalizacyjnej w miejscowości Narew.** W roku 2005 planowana jest dodatkowo budowa wodociągu Soce, natomiast w roku 2006 ważnym zadaniem inwestycyjnym będzie modernizacja stacji uzdatniania wody w Narwi. Dodatkowo w roku 2006 planowana jest modernizacja drogi do wsi Gorodzisko.

3.3. Harmonogram zadań do realizacji w okresie 2007 – 2013:

I. Wodociągi:

1. Budowa wodociągu we wsiach Gorodczyno, Lachy, Koźliki.
2. Budowa wodociągu we wsiach Janowo, Puchły, Gradoczno, Gramotne.

II. Kanalizacja sanitarna:

1. Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków.
2. Kanalizowanie innych miejscowości w Gminie Narew.

III. Budowa i modernizacja systemu komunikacji:

1. Modernizacja drogi do wsi Podborowisko.
2. Modernizacja drogi w obrębie wsi Ogrodniki.
3. Modernizacja drogi gminnej od szosy Klejniki – Gorodczyno do wsi Lachy.
4. Modernizacja drogi powiatowej Kutowa – Chrabostówka.
5. Modernizacja dróg: Ancuty, Kotłówka, Waniewo, Tyniewiczze Małe, Puchły – Soce.

IV. Gospodarka odpadami stałymi:

1. Wdrażanie systemu segregacji odpadów i odzysku części surowców oraz odbierania odpadów komunalnych z gospodarstw domowych na wysypisko.
2. Zakup sprzętu do ugniatania i przeładunku odpadów stałych.
3. Dalsze podnoszenie świadomości mieszkańców w zakresie gospodarowania odpadami i ochrony środowiska naturalnego.

V. Szlak turystyczno – edukacyjny w obszarze funkcjonowania Krainy Żubra:

1. Modernizacja, rozbudowa i właściwe oznakowanie znakiem Żubra istniejących pieszych i rowerowych szlaków turystycznych.
2. Tworzenie bazy kajakowej w Gminie Narew (modernizacja hangaru we wsi Rybaki, tworzenie tzw. małej infrastruktury w dolinie rzeki Narew).
3. Projekt szlaku rowerowego wzdłuż rzeki Narew.

Wszystkie wymienione zadania (z obu okresów 2004–2006 i 2007–2013) są zgodne ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Narew” z czerwca 1999 roku.

4. REALIZACJA ZADAŃ I PROJEKTÓW ORAZ POTENCJALNE ŹRÓDŁA ICH FINANSOWANIA.

4.1. Projekty z okresu programowania 2004 – 2006.

Projekty w okresie 2004 – 2006 można podzielić na projekty realizowane wyłącznie ze środków własnych Gminy Narew oraz projekty realizowane przy współudziale funduszy strukturalnych Unii Europejskiej – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (ERDF).

4.1.1. Projekty realizowane ze środków własnych gminy.

Budowa wodociągu Odrynki – Gorędy – Bruszkowszczyzna

Na wodociąg Odrynki – Gorędy – Bruszkowszczyzna wykonana jest pełna dokumentacja techniczna, wraz ze wszystkimi niezbędnymi pozwoleniami. Projekt czeka jedynie na finansowanie i realizację. Harmonogram rzeczowo – finansowy przedstawia tabela 21.

Tab. 21 Harmonogram rzeczowo – finansowy budowy wodociągu Odrynki – Gorędy – Bruszkowszczyzna.

Budowa wodociągu Odrynki, Gorędy, Bruszkowszczyzna (kod 344)		
Wyszczególnienie	Zakres rzeczowy	Koszt [zł]
Sieć wodociągowa ϕ 100	4642 mb (PCV)	295 677,86
Sieć wodociągowa ϕ 80	280 mb (PCV)	17 834,94
Przyłącza	46 szt. / 1195 mb	76 117,00
Koszty nadzoru budowlanego	-	10 000,00
Koszt całkowity		399 629,80
<i>Przewidywane środki własne</i>		<i>399 629,80</i>
		<i>100%</i>

Budowa wodociągu Białki

Na wodociąg Białki wykonana jest również pełna dokumentacja techniczna, wraz ze wszystkimi niezbędnymi pozwoleniami. Projekt czeka na finansowanie i realizację. Harmonogram rzeczowo – finansowy przedstawia tabela 22.

Tab. 22 Harmonogram rzeczowo – finansowy budowy wodociągu Białki.

Budowa wodociągu Białki (kod 344)		
Wyszczególnienie	Zakres rzeczowy	Koszt [zł]
Sieć wodociągowa ϕ 150	2802 mb (PCV)	146 258,23
Sieć wodociągowa ϕ 100	886 mb (PCV)	46 247,25
Przyłącza	36 szt. / 1026 mb	53 554,96
Koszty nadzoru budowlanego	-	10 000,00
Koszt całkowity		256 060,44
<i>Przewidywane środki własne</i>		256 060,44
		100%

Budowa studni rezerwowej we wsi Iwanki

Na budowę studni rezerwowej SW2 we wsi Iwanki wykonana jest również pełna dokumentacja techniczna, wraz ze wszystkimi niezbędnymi pozwoleniami. Projekt jest obecnie w trakcie przetargu, natomiast pieniądze na finansowanie zadania będą pochodzić z budżetu Gminy Narew. Harmonogram rzeczowo – finansowy przedstawia tabela 23.

Tab. 23 Harmonogram rzeczowo – finansowy budowy studni SW2 we wsi Iwanki.

Budowa studni rezerwowej SW2 we wsi Iwanki (kod 344)		
Wyszczególnienie	Zakres rzeczowy	Koszt [zł]
Odwiert studni SW2	głębokość 80 m ϕ 401 – 500	80 379,25
Odbudowa studni SW2	podkłady betonowe kręgi betonowe ϕ 1500 głowice na rury wiertnicze ϕ 450 pompy głębinowe wodomierze ϕ 50	23 297,50
Roboty pomiarowe	-	5 350,00
Koszt całkowity		109 026,75
<i>Przewidywane środki własne</i>		109 026,75
		100%

4.1.2. Projekty realizowane przy dofinansowaniu z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

Projekty do realizacji z udziałem funduszy strukturalnych Unii Europejskiej (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego – ERDF) przedstawia tabela 24. Wymienione projekty spełniają kryteria Zintegrowanego Programu Rozwoju Regionalnego – *Priorytet 3: Rozwój lokalny, Działanie 3.1.: Obszary wiejskie.*

Tab. 24 Projekty do realizacji z udziałem funduszy strukturalnych Unii Europejskiej w okresie 2004 – 2006.

Lp.	Nazwa planowanego działania Typ projektu inwestycyjnego	Określenie kryteriów kolejności realizacji	Zgodność z planem zagospodar. przestrzen.	Etapy działania wraz z harmonogr. realizacji	Oczekiwane rezultaty	Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu	Przewidywane nakłady do poniesienia (w złotych)
BUDOWA SYSTEMÓW KANALIZACYJNYCH							
Program Operacyjny: Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego							
<i>Dziedziny interwencji: 3. Infrastruktura podstawowa 34 Infrastruktura środowiskowa (w tym woda) 345 Oczyszczanie ścieków</i>							
1.	Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Narew	Kryteria wyboru na stronie 37	Zgodne z planem	2005 – 2006	10008 mb sieci kanalizacyjnej, 3 pompownie, 182 przyłącza, 618 mb kanału burzowy	Urząd Gminy Narew	3 996 045,45 Wkład własny 1 546 733,47 (39%) ERDF 2 449 315,98 (61%)
BUDOWA I MODERNIZACJA SYSTEMÓW WODOCIĄGOWYCH							
Program Operacyjny: Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego							
<i>Dziedziny interwencji: 3. Infrastruktura podstawowa 34 Infrastruktura środowiskowa (w tym woda) 344 Woda pitna (gromadzenie, przechowywanie, uzdatnianie i dystrybucja)</i>							
1.	Budowa wodociągu Soce	Kryteria wyboru na stronie 37	Zgodne z planem	2005	4300 mb sieci wodociągowej	Urząd Gminy Narew	268 000,00 Wkład własny 67 000,00 (25%) ERDF 201 000,00 (75%)

Lp.	Nazwa planowanego działania Typ projektu inwestycyjnego	Określenie kryteriów kolejności realizacji	Zgodność z planem zagospodar. przestrzen.	Etapy działania wraz z harmonogr. realizacji	Oczekiwane rezultaty	Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu	Przewidywane nakłady do poniesienia (w złotych)
2.	Modernizacja stacji uzdatniania wody w Narwi	Kryteria wyboru na stronie 37	Zgodne z planem	2006		Urząd Gminy Narew	1 000 000,00
							Wkład własny 250 000,00 (25%)
							ERDF 750 000,00 (75%)
BUDOWA I MODERNIZACJA SYSTEMÓW WODOCIĄGOWYCH Program Operacyjny: Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego <i>Dziedziny interwencji: 3. Infrastruktura podstawowa</i> <i>31 Infrastruktura transportowa</i> <i>312 Drogi</i>							
1.	Modernizacja drogi do wsi Gorodzisko	Kryteria wyboru na stronie 37	Zgodne z planem	2006	1363 mb drogi o szerokości 5m	Urząd Gminy Narew	335 500,00
							Wkład własny 83 875,00 (25%)
							ERDF 251 625,00 (75%)

4.2. Zadania na okres programowania 2007 – 2013.

W okresie programowania 2007 – 2013 planowane jest współfinansowanie wszystkich zadań z funduszy strukturalnych Uni Europejskiej (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego – ERDF). Wymienione zadania spełniają kryteria Zintegrowanego Programu Rozwoju Regionalnego – *Priorytet 3: Rozwój lokalny, Działanie 3.1.: Obszary wiejskie*. Zadania do realizacji przedstawia tabela 25.

Tab.25 Projekty do realizacji z udziałem funduszy strukturalnych Unii Europejskiej w okresie 2007 – 2013.

Lp.	Nazwa planowanego działania Typ projektu inwestycyjnego	Określenie kryteriów kolejności realizacji	Zgodność z planem zagospodar. przestrzen.	Etapy działania wraz z harmonogr. realizacji	Oczekiwane rezultaty	Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu	Przewidywane nakłady do poniesienia (w złotych)
BUDOWA I MODERNIZACJA SYSTEMÓW WODOCIĄGOWYCH							
Program Operacyjny: Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego							
<i>Dziedziny interwencji: 3. Infrastruktura podstawowa</i>							
<i>34 Infrastruktura środowiskowa (w tym woda)</i>							
<i>344 Woda pitna (gromadzenie, przechowywanie, uzdatnianie i dystrybucja)</i>							
1.	Budowa wodociągu we wsi Gorodczyno		Zgodne z planem	2007 – 2013	5900 mb sieci wodociągowej	Urząd Gminy Narew	354 000,00
							<u>Wkład własny</u> 88 500 (25%)
							<u>ERDF</u> 265 500 (75%)
2.	Budowa wodociągu we wsi Lachy		Zgodne z planem	2007 – 2013	2100 mb sieci wodociągowej	Urząd Gminy Narew	126 000
							<u>Wkład własny</u> 31 500 (25%)
							<u>ERDF</u> 94 500 (75%)
3.	Budowa wodociągu we wsi Koźliki		Zgodne z planem	2007 – 2013	1500 mb sieci wodociągowej	Urząd Gminy Narew	90 000
							<u>Wkład własny</u> 22 500 (25%)
							<u>ERDF</u> 67 500 (75%)
4.	Budowa wodociągu we wsi Janowo		Zgodne z planem	2007 – 2013	4000 mb sieci wodociągowej	Urząd Gminy Narew	240 000
							<u>Wkład własny</u> 60 000 (25%)
							<u>ERDF</u> 180 000 (75%)
5.	Budowa wodociągu we wsi Puchły		Zgodne z planem	2007 – 2013	4000 mb sieci wodociągowej	Urząd Gminy Narew	270 000
							<u>Wkład własny</u> 67 500 (25%)
							<u>ERDF</u> 202 500 (75%)

Lp.	Nazwa planowanego działania Typ projektu inwestycyjnego	Określenie kryteriów kolejności realizacji	Zgodność z planem zagospodar. przestrzen.	Etapy działania wraz z harmonogr. realizacji	Oczekiwane rezultaty	Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu	Przewidywane nakłady do poniesienia (w złotych)
6.	Budowa wodociągu we wsi Gradoczno		Zgodne z planem	2007 – 2013	2200 mb sieci wodociągowej	Urząd Gminy Narew	132 000
							<u>Wkład własny</u> 33 000 (25%)
							<u>ERDF</u> 99 000 (75%)
7.	Budowa wodociągu we wsi Gramotne		Zgodne z planem	2007 – 2013	2200 mb sieci wodociągowej	Urząd Gminy Narew	210 000
							<u>Wkład własny</u> 52 500 (25%)
							<u>ERDF</u> 157 500 (75%)
<p>BUDOWA SYSTEMÓW KANALIZACYJNYCH</p> <p>Program Operacyjny: Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego</p> <p><i>Dziedziny interwencji: 3. Infrastruktura podstawowa</i> 34 <i>Infrastruktura środowiskowa (w tym woda)</i> 345 <i>Oczyszczanie ścieków</i></p>							
1.	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków		Zgodne z planem	2007 – 2013	150 przydomowych oczyszczalni	Urząd Gminy Narew	750 000
							<u>Wkład własny</u> 187 500 (25%)
							<u>ERDF</u> 652 500 (75%)
2.	Budowa kanalizacji sanitarnej we wsiach Makówka i Chrabostówka		Zgodne z planem	2007 – 2013	2500 mb sieci kanalizacyjnej, 78 przyłączy domowych, 1000 mb kanału burzowego	Urząd Gminy Narew	1 405 000
							<u>Wkład własny</u> 351 250 (25%)
							<u>ERDF</u> 1 053 750 (75%)

BUDOWA I MODERNIZACJA SYSTEMÓW WODOCIĄGOWYCH

Program Operacyjny: Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego

Dziedziny interwencji: 3. Infrastruktura podstawowa
31 Infrastruktura transportowa
312 Drogi

1.	Modernizacja drogi do wsi Podborowisko		Zgodne z planem	2007 – 2013	300 mb drogi	Urząd Gminy Narew	74 000
							<u>Wkład własny</u> 18 500 (25%)
							<u>ERDF</u> 55 500 (75%)
2.	Modernizacja drogi w obrębie wsi Ogrodniki		Zgodne z planem	2007 – 2013	1500 mb drogi	Urząd Gminy Narew	369 000
							<u>Wkład własny</u> 92 250 (25%)
							<u>ERDF</u> 276 750 (75%)
3.	Modernizacja drogi od szosy Klejniki – Gorodczyno do wsi Lachy		Zgodne z planem	2007 – 2013	1370 mb drogi	Urząd Gminy Narew	337 000
							<u>Wkład własny</u> 84 250 (25%)
							<u>ERDF</u> 252 750 (75%)
4.	Modernizacja dróg do wsi Ancuty, Kotłówka, Waniewo, Tyniewiczze Małe		Zgodne z planem	2007 – 2013	13 745 mb drogi	Urząd Gminy Narew	3 382 000
							<u>Wkład własny</u> 84 250 (25%)
							<u>ERDF</u> 252 750 (75%)
5.	Modernizacja drogi Puchły – Soce		Zgodne z planem	2007 – 2013	6 080 mb drogi	Urząd Gminy Narew	1 496 000
							<u>Wkład własny</u> 347 000 (25%)
							<u>ERDF</u> 1 122 000 (75%)

ZADANIA W DZIEDZINIE GOSPODARKI ODPADAMI STAŁYMI

Program Operacyjny: Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego

Dziedziny interwencji: 3. Infrastruktura podstawowa
 34 Infrastruktura transportowa
 343 Utylizacja i zagospodarowanie odpadów komunalnych i przemysłowych

1.	Zakup sprzętu do przeładunku i ugniatania odpadów stałych		Zgodne z planem	2007 – 2013	6 080 mb drogi	Urząd Gminy Narew	800 000
							<u>Wkład własny</u>
							200 000 (25%)
							<u>ERDF</u> 600 000 (75%)

STWORZENIE SZLAKU TURYSTYCZNO - EDUKACYJNEGO

Program Operacyjny: Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego

Dziedziny interwencji: 1. Sektor produkcyjny
 17 Turystyka
 171 Inwestycje materialne (centra informacji, baza noclegowa, zaplecze gastronomiczne, punkty usługowe)

1.	Modernizacja, rozbudowa i właściwe oznakowanie znakiem Żubra istniejących pieszych i rowerowych szlaków turystycznych		Zgodne z planem	2007 – 2013		Urząd Gminy Narew	5 000 000
							<u>Wkład własny</u>
							1 250 000
							<u>ERDF</u> 3 750 000
2.	Remont i modernizacja hangaru we wsi Rybaki.		Zgodne z planem	2007 – 2013		Urząd Gminy Narew	
3.	Stworzenie tzw. małej infrastruktury w dolinie rzeki Narew		Zgodne z planem	2007 – 2013		Urząd Gminy Narew	
4.	Projekt szlaku rowerowego wzdłuż rzeki Narew		Zgodne z planem	2007 – 2013		Urząd Gminy Narew	

Na wymienione w tabeli wodociągi gmina nie posiada obecnie opracowanej dokumentacji technicznej oraz innych wymaganych dokumentów. W okresie programowania 2004 – 2006 należałoby wykonać dokumentację, aby w latach 2007 – 2013 móc dokończyć wodociągowanie całej Gminy Narew.

W okresie budżetowym Unii Europejskiej 2007 – 2013, planuje się wykonać przydomowe oczyszczalnie ścieków w pozostałych wsiach Gminy Narew. Podłączenie wszystkich miejscowości do oczyszczalni ścieków w Narwi jest nie tyle niemożliwe, co nieekonomiczne, gdyż bardzo duże byłyby koszty jednostkowe podłączenia rozdrobnionych, znacznie oddalonych od Narwi gospodarstw domowych o niskim zaludnieniu.

Jeżeli przepustowość oczyszczalni ścieków w Narwi nie zostanie do końca wykorzystana (z powodu braku nowych podmiotów gospodarczych), rozważane będzie przyłączenie do oczyszczalni w Narwi najbliższej położonych wsi – Makówka, Chrabostówka.

W okresie programowania 2007 – 2013 należy w Gminie Narew zrealizować kolejny etap w zakresie gospodarki odpadami trwałymi. Należy wdrożyć system segregacji odpadów i odzysku surowców wtórnych oraz system odbioru odpadów komunalnych z gospodarstw domowych i ich wywóz na wysypisko. Do tego potrzeba jeszcze dalszego podnoszenia świadomości mieszkańców w zakresie gospodarowania odpadami i ochrony środowiska naturalnego. Dopiero współbieżna realizacja tych trzech elementów przyniesie określone skutki np. w postaci zlikwidowania dzikich wysypisk śmieci na terenie Gminy Narew. Jeżeli chodzi o koszty tych operacji to w chwili pisania tego Planu jest niezwykle trudno je oszacować. Jeszcze jednym ważnym elementem z zakresu gospodarowania odpadami jest zakup wspomnianego już sprzętu do ugniatania i przeladunku odpadów stałych. Koszt zakupu szacowany jest na poziomie **800 000 zł**.

Z zakresu edukacji i turystyki w latach 2007 – 2013 Gmina Narew powinna stworzyć produkt turystyczny w postaci szlaku turystyczno – edukacyjnego wpisującego się we wspomniany w poprzednich rozdziałach Szlak Żubra. Szlak ten jest na razie tylko pomysłem – gmina nie poczyniła jeszcze żadnych przygotowań projektowych. Jednak pierwszy krok został już zrobiony, ponieważ został kupiony

stary hangar we wsi Rybaki, który po remoncie i modernizacji może służyć wspomnianej wcześniej bazie kajakowej.

W ramach szlaku edukacyjno – turystycznego w Gminie Narew powinny zostać zrealizowane następujące zadania:

1. Modernizacja, rozbudowa i właściwe oznakowanie znakiem Żubra istniejących pieszych i rowerowych szlaków turystycznych.
2. Tworzenie zaplecza ze sprzętem do celów rekreacyjnych nad rzeką Narew (kajaki, rowery wodne itp.) – remont i modernizacja hangaru we wsi Rybaki, który będzie służyć w przyszłości jako baza.
3. Stworzenie tzw. małej infrastruktury w dolinie rzeki Narew (plaże, kładki przez rzekę, miejsca do wędkowania itp.).
4. Projekt szlaku rowerowego wzdłuż rzeki Narew.

Całkowity koszt zadania jest obecnie bardzo trudny do określenia, ale wstępnie można go oszacować na kwotę około **5 000 000 zł**.

5. POWIĄZANIE PROJEKTÓW Z INNYMI DZIAŁANAMI REALIZOWANYMI NA TERENIE GMINY, POWIATU I WOJEWÓDZTWA.

5.1. Program Żubr.

We wcześniejszych rozdziałach Planu była już mowa i krótka charakterystyka Programu Żubr i jego głównych założeń. Rozsiedlenie żubra na terenie ściany wschodniej ma pomóc mniej znanym w Europie miejscowościom, zarówno w kontekście ich wypromowania, jak rozbudowy infrastruktury technicznej, turystycznej i edukacyjnej. Działania te mają z kolei podnieść standard życia mieszkańców tych miejscowości oraz w dalszej perspektywie przyciągnąć jeszcze więcej turystów. Program Żubr spaja zatem wszystkie dziedziny zadań, które zostały przedstawione w niniejszym Planie Rozwoju Lokalnego Gminy Narew i których zrealizowanie znacząco poprawiłoby sytuację społeczno – gospodarczą Gminy Narew.

Projekty przedstawione w Planie, takie jak budowa podstawowej infrastruktury technicznej (wodociągi, kanalizacja, drogi) oraz stworzenie szlaku edukacyjno – turystycznego (szlaki piesze i rowerowe, baza kajakowa, mała infrastruktura nad rzeką Narew), są jak najbardziej zgodne z Programem Żubr i doskonale wkomponowują się w założenia tego programu.

5.2. Strategiczne programy rozwojowe powiatu hajnowskiego.

Projekty zawarte w niniejszym Planie Rozwoju Lokalnego są powiązane i zgodne ze strategicznymi programami rozwojowymi powiatu hajnowskiego. Dotyczy to w szczególności „*Programu rozwoju i poprawy infrastruktury technicznej*”. *Cel strategiczny tego programu mówi o rozwiązaniu problemu infrastruktury technicznej służącej rozwojowi gospodarki, potrzebom mieszkańców i ochronie środowiska.* Dokończenie wodociągowania Gminy Narew, budowa zbiorczych systemów kanalizacyjnych, modernizacja dróg gminnych oraz działania w zakresie gospodarki odpadami są oczywiście zgodne z tym celem.

Zadania przedstawione w Planie są zgodne jeszcze z jednym programem, którym jest „*Program rozwoju turystyki i agroturystyki*”. *Celem strategicznym tego programu jest zintegrowane zagospodarowanie turystyczne terenu.* W przypadku Gminy Narew dotyczy to szczególnie projektów edukacyjno – turystycznych (baza kajakowa, szlaki turystyczne, mała infrastruktura w dolinie rzeki Narew). Można do tego dodać jeszcze działania gminy wspierające powstawanie i rozwój gospodarstw agroturystycznych.

5.3. Programy strategiczne Stowarzyszenia Gmin Górnej Narwi.

Większość zadań przedstawionych w Planie jest również powiązana z programami Strategii Stowarzyszenia Gmin Górnej Narwi (SGGN). Również jak w przypadku programów powiatowych, projekty infrastrukturalne zawarte w Planie Rozwoju Lokalnego wpisują się przede wszystkim w „*Program rozwoju infrastruktury technicznej SGGN*”, którego głównym celem jest także rozwiązanie problemu infrastruktury technicznej służącej rozwojowi gospodarki, potrzebom mieszkańców i ochronie środowiska. Natomiast zadania inwestycyjne nakierowane głównie na turystykę są zgodne z „*Programem rozwoju turystyki SGGN*”, którego cel strategiczny mówi o zintegrowanym zagospodarowaniu turystycznym obszaru Doliny Górnej Narwi. Stworzenie bazy kajakowej w gminie oraz wspomnianej już wielokrotnie tzw. małej infrastruktury w dolinie rzeki jest jak najbardziej z tym celem zgodne.

5.4. Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego.

Zadania zawarte w Planie Rozwoju Lokalnego są zgodne z *celem strategicznym A Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego: Podniesienie konkurencyjności województwa podlaskiego poprzez rozbudowę i modernizację jego infrastruktury.* Projekty infrastrukturalne (drogi, wodociągi, kanalizacja, gospodarka odpadami) wpisują się w działania z Priorytetu 1, a mianowicie w *Działanie 1.1: Rozwój systemu komunikacyjnego województwa oraz Działanie 1.4: Rozwój systemów zaopatrzenia w*

wodę, odprowadzania i oczyszczania ścieków oraz usuwania i unieszkodliwiania odpadów stałych. Rozbudowa infrastruktury wzmacnia w gminie rozwój rolnictwa, zatem zadania te są po części zgodne również z Priorytetem 2, ***Działanie 2.1: Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich.***

Jeżeli zaś chodzi o wspomniane zadania z zakresu rozwoju turystyki, to są one powiązane również z ***Priorytetem 2: Wzmocnienie bazy ekonomicznej województwa*** Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego. W przypadku turystyki odpowiadającym temu działaniem będzie ***Działanie 2.2 Rozwój turystyki i lecznictwa uzdrowiskowego, z wskazaniem na poddziałanie 2.2.1 Koncentracja działań polegających na kompleksowym zagospodarowaniu turystycznym jednostek osadniczych, obszarów i obiektów o najwyższych w województwie walorach przyrodniczych i kulturowych.***

5.5 Program Wojewódzki na lata 2004 – 2006.

Projekty z zakresu budowy infrastruktury technicznej takiej jak wodociągi, kanalizacja, drogi oraz gospodarowanie odpadami są zgodne z celami Programu Wojewódzkiego na lata 2004 – 2006, ***Priorytet 1: Modernizacja i rozbudowa infrastruktury województwa, Działanie 1: Rozwój systemu transportowego województwa oraz Działanie 2: Rozwój infrastruktury ochrony środowiska.***

6. OCZEKIWANE WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘĆ PLANU ROZWOJU LOKALNEGO.

6.1. Wskaźniki produktów:

a) Okres programowania 2004 – 2006:

- Wybudowanie **15 131 mb** sieci wodociągowych.
- Doprowadzenie wody do **144** gospodarstw domowych.
- Wykonanie rezerwowej studni SW2 (**80 m, ϕ 401 – 500**).
- Wybudowanie **10 006 mb** sieci kanalizacyjnej.
- Wybudowanie **3** przepompowni ścieków z kanałem tłocznym ϕ 100 – **1 616 mb**.
- Wybudowanie **618 mb** kanału burzowego.
- Umożliwienie przyłączenia do kanalizacji dla **182** gospodarstw domowych.
- Zmodernizowanie stacji uzdatniania wody w Narwi.
- Budowa i modernizacja **1 363 mb** dróg gminnych.

b) Okres programowania 2007 – 2013 (wskaźniki szacunkowe):

- Wybudowanie **23 700 mb** sieci wodociągowych.
- Wybudowanie **2 500 mb** sieci kanalizacyjnej.
- Wybudowanie **1 000 mb** kanału burzowego.
- Doprowadzenie wody do **155** gospodarstw domowych
- Umożliwienie przyłączenia się do kanalizacji dla **78** gospodarstw domowych.
- Wybudowanie **150** przydomowych oczyszczalni ścieków.
- Budowa i modernizacja **23 000 mb** dróg gminnych.
- Zakup *maszyny do ugniatania i przeladunku* na gminne wysypisko śmieci.
- Zmodernizowanie szlaków turystycznych (pieszych i rowerowych).
- Zmodernizowanie hangaru we wsi Rybaki.
- Wybudowanie kładek przez rzekę Narew.
- Stworzenie plaż do wypoczynku nad rzeką Narew.
- Stworzenie miejsc do wędkowania nad rzeką Narew.

6.2. Wskaźniki rezultatów na lata 2004 – 2013.

- Poprawa warunków sanitarnych w gospodarstwach domowych Gminy Narew.
- Zmniejszenie opłat za odprowadzanie ścieków od mieszkańców.
- Poprawa jakości wody w gospodarstwach rolnych.
- Likwidacja 136 przydomowych szamb.
- Zmniejszenie zanieczyszczeń przedostających się do rzeki Narew oraz do wód podziemnych.
- Likwidacja dzikich wysypisk śmieci.
- Podniesienie atrakcyjności potencjalnych terenów pod inwestycje.
- Skrócenie czasu przejazdów poprzez modernizację nawierzchni dróg.

6.3. Wskaźniki oddziaływania na lata 2004 – 2013.

- Powstanie nowych podmiotów gospodarczych.
- Utrzymanie istniejących podmiotów gospodarczych.
- Powstanie nowych gospodarstw agroturystycznych.
- Tworzenie się nowych miejsc pracy poza rolnictwem – dywersyfikacja działalności gospodarczej na terenach rolnych.
- Zwiększenie ruchu turystycznego w Gminie Narew.
- Podniesienie poziomu czystości w Gminie Narew.
- Poprawa zdrowotności mieszkańców gminy.
- Zachowanie istniejących wartości środowiska przyrodniczego doliny Narwi oraz Parków Narodowych Narwiańskiego i Białowieskiego, poprzez ochronę wód rzeki Narew, różnorodności życia zwierzęcego oraz rzadkich gatunków roślin.
- Ochrona zasobów wód podziemnych, a w szczególności ujęć wód głębinowych w Narwi, które stanowią jedyne źródło wody pitnej dla mieszkańców gminy.

7. PLAN FINANSOWANIA PROJEKTÓW DO REALIZACJI.

7.1. Okres programowania 2004 – 2006.

Plan finansowania zadań inwestycyjnych wynikających z niniejszego Planu Rozwoju Lokalnego na bieżący okres programowania 2004 – 2006 przedstawia tabela 31. Źródłami finansowania Planu są po pierwsze budżet jednostki samorządu terytorialnego (Gminy Narew) oraz dotacje z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej – Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR). W przypadku inwestycji z zakresu ochrony środowiska potencjalne źródła finansowania to także Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Ekofundusz.

Tab. 31 Plan finansowania projektów inwestycyjnych Gminy Narew w okresie 2004 – 2006.

Lp.	Projekty do realizacji	Koszt projektu	Planowany sposób finansowania	
			Budżet JST	Fundusze strukturalne UE
1.	Wodociąg Odrynki – Gorędy – Bruszkowszczyzna (2004)	399 629,80	399 629,80 100%	– –
2.	Wodociąg Białki (2004)	256 060,44	256 060,44 100%	– –
3.	Budowa studni we wsi Iwanki (2004)	109 026,75	109 026,75 100%	– –
4.	Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Narew (2005 – 2006)	3 996 049,45	1 546 733,47 39%	2 449 315,98 61%
5.	Wodociąg Soce (2005)	268 000,00	67 000,00 25%	201 000,00 75%
6.	Modernizacja stacji uzdatniania wody w Narwi (2006)	1 000 000,00	250 000,00 25%	750 000,00 75%
7.	Modernizacja drogi do wsi Gorodzisko	335 500,00	83 875,00 25%	251 625,00 75%
RAZEM		6 364 266,44	2 712 325,46 43%	3 651 940,98 57%

7.2. Okres programowania 2006 – 2013.

Plan finansowania zadań inwestycyjnych wynikających z Planu Rozwoju Lokalnego na kolejny okres programowania 2007 – 2013 przedstawia tabela 32. Źródłami finansowania Planu są tak jak w poprzednim okresie budżet jednostki samorządu terytorialnego (Gminy Narew) oraz dotacje z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej – Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR). Należy przy tym wyraźnie zaznaczyć, że w przypadku okresu 2004 – 2006 podane kwoty wynikają bezpośrednio z dokumentacji technicznych i kosztorysów na dane inwestycje. Natomiast kwoty na projekty z okresu 2007 – 2013 zostały określone w sposób szacunkowy i mogą ulegać zmianom, w miarę powstawania planów, dokumentacji i kosztorysów na kolejne zadania. W przypadku inwestycji z zakresu ochrony środowiska potencjalnymi źródłami finansowania są tak jak w poprzednim okresie Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Ekofundusz.

Tab. 32 Plan finansowania projektów inwestycyjnych Gminy Narew w okresie 2007 – 2013.

Lp.	Projekty do realizacji	Koszt projektu	Planowany sposób finansowania	
			Budżet JST	Fundusze strukturalne UE
1.	Wodociągi w Gminie Narew	1 422 000	355 500 25%	1 066 500 75%
2.	Kanalizowanie innych miejscowości w Gminie Narew	1 405 000	351 250 25%	1 053 750 75%
3.	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków	750 000	187 500 25%	562 500 75%
4.	Budowa i modernizacja dróg w Gminie Narew	5 658 000	1 414 500 25%	4 243 500 75%
5.	Zakup maszyny do ugniatania i przeładunku odpadów stałych tzw. kompaktora	800 000	200 000 25%	600 000 75%
6.	Szlak turystyczno – edukacyjny w Gminie Narew (Szlak Żubra)	5 000 000	1 250 000 25%	3 750 000 75%
RAZEM		15 035 000	3 758 750 25%	11 276 250 75%

W obu okresach realizacji Planu Rozwoju Lokalnego sposób finansowania zadań inwestycyjnych został założony następująco:

- **25 %** – budżet jednostki samorządu terytorialnego (Gminy Narew)
- **75 %** – dotacja z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej

7.3. Kondycja finansowa Gminy Narew.

Sytuację finansową Gminy Narew w latach 2000 – 2003 przedstawia tabela 33.

Tab. 33 Kondycja finansowa Gminy Narew w latach 2000 – 2003.

Wyszczególnienie	w tys. złotych			
	2000	2001	2002	2003
Uzyskane dochody, w tym:	5 707	5 460	5 758	6 607
dochody własne	2 354	2 684	2 685	3 091
Poniesione wydatki, w tym:	5 912	5 104	5 456	7 338
wydatki inwestycyjne	1 182	347	567	2 178
Ogólne zadłużenie gminy na koniec danego roku	118	31	19	255
Procentowy udział długu w stosunku do osiągniętego dochodu	2,06%	0,56%	0,32%	3,85%

Natomiast przewidywana kondycja finansowa Gminy Narew na lata 2004 – 2006 jest przedstawiona w tabeli 34.

Tab. 34 Przewidywana kondycja finansowa Gminy Narew na lata 2004 – 2006.

Wyszczególnienie	w tys. złotych		
	2004	2005	2006
Uzyskane dochody, w tym:	6 061	7 272	6 704
dochody własne	2 893	3 180	3 320
Poniesione wydatki, w tym:	6 594	8 480	7 520
wydatki inwestycyjne	1 070	3 120	2 174
Ogólne zadłużenie gminy na koniec danego roku	594	1 802	2 426
Procentowy udział długu w stosunku do osiągniętego dochodu	9,8%	24,7%	36,1%

W roku 2004 zadania inwestycyjne będą w 88% realizowane z własnych środków, a brakująca część środków zostanie pokryta preferencyjnym kredytem. W latach 2005 i 2006 zakładane są dochody w postaci dotacji z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej na planowane zadania inwestycyjne. Resztę wydatków inwestycyjnych pokryją środki własne Gminy Narew (również preferencyjny kredyt). Na koniec roku 2006 planowane zadłużenie gminy wyniesie **36,1%** w stosunku do osiągniętego dochodu.

8. SYSTEM WDRAŻANA.

System wdrażania Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Narew będzie skuteczny, ponieważ na etapie jego tworzenia był on konsultowany z mieszkańcami gminy za pośrednictwem sołtysów i na sesjach Rady Gminy. Zatwierdzenie dokumentu w formie uchwały nadaje Planowi Rozwoju Lokalnego rangę oficjalnego dokumentu będącego podstawą do polityki inwestycyjnej na najbliższe lata. Plan szczegółowo będzie prezentowany na spotkaniach wiejskich, jego zapisy znajdują się w Biuletynie Informacji Publicznej Gminy Narew. Wiadomości o nim zostaną zamieszczone również na łamach lokalnego pisma „Wieści Podlaskie”.

Głównym inicjatorem oraz wykonawcą Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Narew będzie Wójt Gminy. Jako organ wykonawczy, zgodnie z art. 30 ust. 2 pkt 2 ustawy o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 roku, Wójt wyda zarządzenie w sprawie sposobu wykonania uchwały zatwierdzającej Plan. Zarządzenie to określi szczegółowo zadania do wypełnienia, sposób i termin ich realizacji, pracowników Urzędu Gminy Narew bezpośrednio odpowiedzialnych za ich wykonanie oraz osoby nadzorujące. Zaplanowane zadania będą głównie wdrażane przez Urząd Gminy Narew jako aparat wykonawczy Wójta Gminy. Dotyczy to w szczególności takich czynności jak:

- przygotowanie dokumentacji technicznej,
- uzgodnienia pozwoleń na budowę,
- przygotowanie i składanie wniosków aplikacyjnych środki pomocowe z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej,
- wyłonienie wykonawców na podstawie nowej ustawy o zamówieniach publicznych zgodnej z przepisami Unii Europejskiej w drodze przetargu nieograniczonego,
- nadzór nad wykonawcą robót (inspektor nadzoru),
- odbiór końcowy inwestycji,
- raportowanie częściowe i końcowe.

9. SPOSOBY MONITOROWANIA, OCENY I KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ.

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Narew będzie monitorowany w sposób ciągły i regularny, z określonym odstępem czasowym. Pomiar wskaźników planu będzie przebiegał systematycznie – corocznie. Dane będą pochodziły głównie ze źródeł własnych Referatu Gospodarki Komunalnej Urzędu Gminy Narew. Wskaźniki produktów będą określane głównie w oparciu o protokoły odbioru robót. Natomiast źródłem informacji dla wskaźników rezultatów i oddziaływania będą dane Referatu GK Urzędu Gminy Narew (np. ilość zużywanej wody, ceny za odprowadzanie i oczyszczanie ścieków, nowe podmioty gospodarcze). Dodatkowo zewnętrznym źródłem informacji będą np. badania Wojewódzkiego Instytutu Ochrony Środowiska, badania SANEPID-u, dane Urzędu Statystycznego. Będą także prowadzone sondaże wśród mieszkańców gminy, mające odpowiedzieć np. na pytania jak poprawiły się ich warunki sanitarne, czy też zdrowotność.

Osoby odpowiedzialne za terminowe wykonanie Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Narew określi zarządzenie wykonawcze Wójta Gminy. Wójt będzie miał obowiązek przedstawiania sprawozdań z wykonania planu Radzie Gminy Narew – raz na pół roku odnośnie całego planu oraz na każdej sesji rady gminy odnośnie bieżących inwestycji, pozyskanych środków i innych działań wynikających z realizacji planu.

Plan Rozwoju Lokalnego uwzględni oczywiście możliwość jego uzupełnienia o kolejne zadania i projekty wynikające bezpośrednio ze zmian w programach operacyjnych.

Gmina Narew zakłada następujące sposoby oceny Planu Rozwoju Lokalnego:

- Badania, ankiety, sondaże wśród mieszkańców Gminy Narew.
- Zlecenie badań innym zewnętrznym instytucjom specjalistycznym, np. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, SANEPID.
- Opinie lokalnych przedsiębiorców.
- Opinie kierowników jednostek administracyjnych podporządkowanych gminie.

- Spotkania z sołtysami i radnymi podczas obrad sesji Rady Gminy Narew.
- Ocena realizacji zadań i projektów wynikających z Planu Rozwoju Lokalnego będzie również dokonywana w każdym roku na sesji absolutoryjnej.

Sposoby inicjowania współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Narew jest dokumentem otwartym i powinien on być uzupełniany poprzez wpisywanie nowych zadań organizacyjnych i inwestycyjnych raz w roku kalendarzowym, w okresie planowania budżetu na kolejny rok. Postulaty w zakresie jego aktualizacji i uzupełnienia przyjmuje Wójt Gminy Narew. Mogą je składać radni, organizacje pozarządowe, nieformalne grupy mieszkańców, organizacje powiązane z budżetem gminy (jednostki podległe gminie), jak również spółki prawa handlowego.

Public Relations Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Narew

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Narew był na etapie tworzenia szeroko konsultowany z mieszkańcami gminy za pośrednictwem sołtysów i radnych, wobec tego opinia publiczna jest poinformowana o celach, założeniach i kierunkach rozwoju przyjętych w Planie. Wśród mieszkańców obserwuje się świadomość niedostatecznego wyposażenia gminy w podstawową infrastrukturę techniczną i przekonanie, że jej brak stanowi główny powód ograniczenia rozwoju Gminy. Wobec tego, zadania przyjęte do realizacji mają szeroką akceptację i poparcie lokalnej społeczności jako działania zmierzające do rozwiązania kluczowych problemów. Mieszkańcy gminy będą nadal starannie informowani przez Wójta o założeniach Planu Rozwoju Lokalnego i etapach realizacji zadań w nim przyjętych na zebraniach wiejskich oraz za pośrednictwem sołtysów i radnych. Wzmianki zamieszczane będą również w lokalnym piśmie „Wieści Podlaskie” oraz na stronie internetowej Gminy Narew. Każda nadarzająca się okazja będzie wykorzystana do budowania pozytywnego wizerunku Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Narew.

Wójt Gminy Narew będzie informował o terminach przyjmowania wniosków oraz postulatów od wymienionych wyżej grup oraz o kryteriach kwalifikacji zadań i projektów, uzupełniających Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Narew.

BIBLIOGRAFIA

1. Strategie rozwoju społeczno – gospodarczego gmin – członków Stowarzyszenia Gmin Puszczy Białowieskiej: „Raport o stanie Gminy Narew” – Białystok, październik 1999r.
2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Narew – Narew, 1999r.
3. Strategia rozwoju turystyki w gminach Puszczy Białowieskiej – Gmina Narew – Toruń, 1999r.
4. Podstawowe informacje z Narodowego Spisu Powszechnego – gmina wiejska Narew – Białystok, 2003r.
5. Powszechnie dostępne dane Głównego Urzędu Statystycznego (strona internetowa GUS).
6. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2000 rok, Warszawa 2000.
7. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2003 rok, Warszawa 2003.
8. Dane Urzędu Gminy Narew.
9. Zadania gmin i powiatów w państwie członkowskim Unii Europejskiej – Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2003.
10. Źródła i zasady finansowania inwestycji w ochronie środowiska w Polsce – informator, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, październik 2001.
11. Jacek Kawala, Tadeusz Bagiński, Zbigniew Jędrzejewski, „Realizacja projektów infrastrukturalnych w gminach wiejskich”, LEMTECH Konsulting Spółka z o.o., Kraków 2002.
12. Jacek Kawala, Tadeusz Bagiński, Zbigniew Jędrzejewski, „Sposób na finansowanie inwestycji komunalnych – jak skutecznie przygotować inwestycje pod wymogi funduszy pomocowych”, LEMTECH Konsulting Spółka z o.o., Kraków 2001.
13. Maria Sierpińska, Tomasz Jachna, „Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych”, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000
14. Dorota Michaluk, „Z dziejów Narwi i okolic”, Białystok – Narew 1996